

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Факультет менеджменту
Кафедра прикладної економіки, підприємництва та публічного управління

**ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи бакалавра**

Здобувача вищої освіти МАЛКА Романа Сергійовича

академічної групи 281-213-1

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

спеціалізації за освітньою-професійною програмою Публічне управління та адміністрування

на тему: Державна ветеранська політика в Україні: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи				
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:				
-----------------	--	--	--	--

Дніпро
2025

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
прикладної економіки,
підприємництва та публічного
управління

О.Г. Вагонова

«28» квітня 2025 р

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра**

Здобувача вищої освіти Малка Р.С.. академічної групи 281-213-1

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

спеціалізація за освітньо-професійною програмою Публічне управління та адміністрування

на тему Державна ветеранська політика в Україні: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку, затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 348/с від 06 травня 2025 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Теоретичний	З'ясувати сутність та дати визначення основним поняттям за темою дослідження; визначити методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів; розкрити сутність та зміст механізмів реалізації державної ветеранської політики.	28.04.25 – 07.05.25
Аналітичний	Охарактеризувати нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні; проаналізувати сучасний стан реалізації ветеранської політики в Україні; визначити проблеми та виклики реалізації ветеранської політики на сучасному етапі.	08.05.25 - 21.05.25
Прикладний	Обґрунтувати шляхи удосконалення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії в системі управління ветеранською політикою; розробити та обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні.	22.05.25 - 15.06.25

Завдання видано _____ **Вікторія ЛОЛА**

Дата видачі 28 квітня 2025 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 16 червня 2025 р.

Прийнято до виконання _____ **Роман МАЛКО**

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи бакалавра на тему «Державна ветеранська політика в Україні: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку».

Бакалаврська робота: 64 стор., 46 використаних джерел.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА, ВЕТЕРАНИ, УЧАСНИКИ БОЙОВИХ ДІЙ, РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації ветеранської політики в Україні.

Предмет дослідження – сучасний стан, виклики та перспективи розвитку державної ветеранської політики в Україні.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі сучасного стану державної ветеранської політики в Україні, виявленні основних проблем та викликів її реалізації, а також у розробці обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів підтримки ветеранів та членів їхніх сімей на державному і місцевому рівнях в сучасних умовах.

Методи дослідження – використання як загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення), так і спеціальних методів – контент-аналізу, порівняльного аналізу, кейс-методу.

Отримані результати. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження державної ветеранської політики.

У другому розділі здійснено аналіз сучасного стану державної політики щодо ветеранів війни в Україні.

У третьому розділі визначено та обґрунтовано перспективні напрями удосконалення державної ветеранської політики.

Сфера практичного застосування результатів роботи: отримані результати можуть бути використані органами публічної влади, територіальними громадами України, ветеранськими громадськими, а також волонтерськими організаціями, а також іншими суб'єктами державної ветеранської політики.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ	8
1.1. Особливості визначення понять за темою дослідження	8
1.2. Методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів війни	14
1.3. Механізми реалізації державної ветеранської політики.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВЕТЕРАН ВІЙНИ В УКРАЇНІ	26
2.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні	26
2.2. Аналіз сучасного стану реалізації ветеранської політики в Україні	37
2.3. Проблеми та виклики реалізації ветеранської політики в Україні	41
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	48
3.1. Удосконалення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії в системі управління ветеранською політикою.....	48
3.2. Рекомендації щодо удосконалення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні	55
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена масштабними трансформаціями українського суспільства в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що триває з 2014 року та набула нової фази у 2022 році. З кожним роком зростає кількість військовослужбовців, які отримують статус ветерана, а також членів родин загиблих або осіб з інвалідністю внаслідок війни. В цих умовах держава стикається з нагальною потребою формування ефективної ветеранської політики, яка не лише забезпечує базовий соціальний захист, а й створює передумови для глибокої реінтеграції ветеранів у цивільне життя, сприяє їхній самореалізації та активній участі у житті громади.

Разом із тим, чинна система підтримки ветеранів залишається фрагментованою, нормативно застарілою і недостатньо адаптованою до викликів сучасності. Недостатня координація між центральними й місцевими органами влади, брак ресурсів, складність процедур отримання статусу чи допомоги – все це актуалізує потребу у комплексному переосмисленні засад ветеранської політики. Особливої уваги потребує і питання розробки механізмів сталого переходу від військової служби до цивільного життя, включаючи медичну та психологічну реабілітацію, професійну адаптацію, інформаційну підтримку.

Отже, дослідження сучасного стану, викликів та перспектив розвитку державної ветеранської політики в Україні є надзвичайно важливим як для розбудови ефективної системи публічного управління в цій сфері, так і для забезпечення гідного життя тих, хто захищає державу.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі сучасного стану державної ветеранської політики в Україні, виявленні основних проблем та викликів її реалізації, а також у розробці обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів підтримки ветеранів та членів їхніх сімей на державному і місцевому рівнях в сучасних умовах.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

- З'ясувати сутність та дати визначення основним поняттям за темою дослідження;
- Визначити методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів;
- Розкрити сутність та зміст механізмів реалізації державної ветеранської політики;
- Охарактеризувати нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні;
- Проаналізувати сучасний стан реалізації ветеранської політики в Україні;
- Визначити проблеми та виклики реалізації ветеранської політики на сучасному етапі;
- Обґрунтувати шляхи удосконалення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії в системі управління ветеранською політикою;
- Розробити та обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації ветеранської політики в Україні.

Предмет дослідження – сучасний стан, виклики та перспективи розвитку державної ветеранської політики в Україні.

Методологічну основу дослідження становлять міждисциплінарні підходи, які поєднують теоретико-аналітичні напрацювання у сфері публічного управління, соціальної політики, права, психології та соціології. В основі дослідження лежать принципи людиноцентричності, соціальної справедливості, адаптивності, відкритості, прозорості та міжвідомчої взаємодії, що відображено як у чинному законодавстві України, так і в сучасному науковому дискурсі. Методологія дослідження передбачає використання як загальнонаукових (аналіз,

синтез, індукція, дедукція, узагальнення), так і спеціальних методів – контент-аналізу нормативно-правових актів, порівняльного аналізу зарубіжного досвіду, кейс-методу для аналізу практик ветеранської підтримки на місцевому рівні. Значну увагу приділено дослідженню процесу реінтеграції ветеранів у мирне життя, який розглядається як багатовимірне соціальне явище, що вимагає комплексної державної підтримки. Теоретичну основу дослідження становлять праці українських та зарубіжних дослідників, матеріали стратегічних документів державної політики, у тому числі Стратегії ветеранської політики до 2030 року, а також результати аналітичних доповідей НІСД та Міністерства у справах ветеранів України.

Практична цінність одержаних результатів (сфера використання результатів роботи): полягає в тому, що розроблені практичні рекомендації можуть бути застосовані під час удосконалення механізмів формування та реалізації ветеранської політики в Україні, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

Сфера практичного застосування результатів роботи: отримані результати можуть бути використані органами публічної влади, територіальними громадами України, ветеранськими громадськими, а також волонтерськими організаціями, а також іншими суб'єктами публічної сфери у процесі налагодження міжвідомчої, міжрівневої та міжсекторної взаємодії під час формування та реалізації ветеранської політики.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, основних висновків, списку використаних джерел (46). Текстова частина викладена на 64 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Особливості визначення понять за темою дослідження

Державна політика є ключовим інструментом реалізації функцій держави, спрямованим на досягнення суспільно значущих цілей. У науковій літературі державна політика визначається як сукупність рішень та дій, здійснюваних органами влади з метою вирішення суспільних проблем та забезпечення добробуту громадян.

Загальновизнаним є розуміння державної політики як цілеспрямованої діяльності органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Саме тому Л. Пал визначає державну політику як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [цитата за: 1].

В той же час для пострадянських країн термін «державна політика» не обмежується лише діями одного актора в особі держави, а вміщує дії всіх акторів політичної системи, які мають відношення до предмету справи і можуть посприяти розв'язанню конкретної проблеми чи пропозиції [1]. Для української науки більш характерним є вживання терміну «державна політика», який вміщує майже всі аспекти управління країною.

Державну політику можна визначити, як напрямок дій (або бездіяльність), що обирає державна влада (або орган державної влади, що має повноваження: правові, політичні й фінансові) для вирішення певної проблеми або сукупності взаємозалежних проблем.

Отже, державна політика – це реакція держави на конкретні проблеми суспільства, або груп у цьому суспільстві, наприклад, громадян, неурядових

організацій. Вона покликана погоджувати інтереси, знаходити консенсус, необхідний для стабільності суспільства [1].

У контексті публічного управління державна політика розглядається як процес, що включає формулювання проблеми, розробку альтернатив, прийняття рішень, реалізацію та оцінку ефективності. Цей процес є циклічним і передбачає постійне вдосконалення на основі отриманих результатів та зворотного зв'язку від громадськості.

У законодавстві України поняття «ветеран» визначено в Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Згідно зі статтею 4 цього Закону, ветеранами війни визнаються особи, які брали участь у бойових діях, були учасниками війни або особами з інвалідністю внаслідок війни. Суміжним поняттям є «учасник бойових дій», що охоплює осіб, які безпосередньо брали участь у бойових операціях. Це поняття має важливе значення для визначення кола осіб, які мають право на пільги та соціальні гарантії, передбачені законодавством [2].

Офіційне визначення поняття ветеран у вітчизняній нормативно-правовій базі зафіксовано у Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року, яку біло затверджено Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1209-р від 29.11.2024 р. Зокрема, у ній зазначається, що «ветеран/ветеранка - учасник/учасниця бойових дій, особа з інвалідністю внаслідок війни, особа, яка має особливі заслуги перед Батьківщиною, загиблий (померлий) Захисник чи Захисниця України, які виконували бойові завдання із захисту України, її незалежності, суверенітету та територіальної цілісності» [3].

Варто зазначити, що в міжнародному контексті термінологія може відрізнятися. Наприклад, у США термін «veteran» охоплює всіх осіб, які проходили службу в збройних силах, незалежно від участі в бойових діях. У Великій Британії термін «veteran» також використовується для позначення колишніх військовослужбовців, але з певними відмінностями у правовому статусі та доступі до соціальних послуг. Так, зокрема, у Сполучених Штатах Америки термін «ветеран» визначено у Розділі 38 Кодексу США (§ 101(2)):

«Термін «ветеран» означає особу, яка проходила службу в активних військово-морських, повітряних або космічних силах і була звільнена або демобілізована з них за умов, відмінних від ганебних» [4]. Це визначення охоплює всіх, хто проходив активну службу в Збройних силах США (армія, флот, морська піхота, повітряні сили, космічні сили та берегова охорона) і був звільнений з неї за умов, які не є ганебними.

У Великій Британії Міністерство оборони (Ministry of Defence) визначає ветерана як: «Будь-хто, хто проходив службу щонайменше один день у Збройних силах Її Величності (регулярних або резервних), або моряк торгового флоту, який брав участь у військових операціях, визначених законом» [5]. Це визначення є досить широким і включає всіх, хто служив у регулярних або резервних підрозділах Збройних сил Великої Британії, а також певних морських торгових працівників, які брали участь у визначених військових операціях.

В Ізраїлі поняття «ветеран» не має єдиного визначення, як це прийнято в деяких інших країнах. Замість цього, статус ветерана визначається через участь особи в обов'язковій військовій службі, резервній службі або через отримання поранень під час служби. Ці аспекти регулюються низкою законів та програм, що надають відповідні пільги та підтримку. Так Закон про військову службу (Security Service Law, 1986) встановлює обов'язкову військову службу для громадян Ізраїлю. Він регулює призов, тривалість служби та обов'язки резервістів. Згідно з цим законом, особи, які проходили обов'язкову або резервну службу в Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), можуть претендувати на статус ветерана [6]. Закон про реабілітацію інвалідів служби (Invalids (Pensions and Rehabilitation) Law, 1959) передбачає пільги для осіб, які отримали поранення або стали інвалідами під час проходження військової служби. Він також охоплює членів їхніх сімей [7]. Таким чином, хоча в Ізраїлі немає єдиного законодавчого визначення терміну «ветеран», статус ветерана визначається через участь у військовій службі та відповідні законодавчі акти, що регулюють пільги та підтримку для таких осіб. Цей підхід дозволяє гнучко реагувати на потреби різних категорій осіб, які брали участь у захисті держави.

Підходячи до визначення поняття «державна ветеранська політика» варта відзначити що паралельно з ним є дуже поширеним поняття «державна політика щодо ветеранів». Ці вирази по суті є синонімічними і передбачають, що об'єктом державної політики є саме ветерани. У той же час у вітчизняному законодавстві поняття ці поняття не інституалізовано. У профільному Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначається поняття «державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України - цілеспрямована, системна діяльність органів державної влади щодо забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України шляхом надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства» [2]. У цьому контексті слід відзначити одразу два моменти:

По-перше, фактично державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України у її чинному офіційному визначенні законодавцем змістовно відповідає поширеному розумінню її як «державної ветеранської політики». Останній термін з одного боку носить більш узагальнюючий характер, а з іншого є більш поширеним у сучасному вітчизняному дискурсі. Власне еволюція категорійного апарату у цій галузі знайшла відображення у тому факті, що у листопаді 2024 року Урядом України було схвалено Стратегію ветеранської політики на період до 2030 року, де і було зафіксовано офіційне тлумачення поняття «державна політика щодо ветеранів/ветеранок та членів їх сімей» у його розумінні як «задекларований та описаний підхід держави щодо їх підтримки, який визначає мету такої підтримки, її цільову аудиторію, засоби та механізми її реалізації, а також інструменти для оцінки її ефективності».

По-друге, у Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-XII [2] передбачено не лише

визначення статусу ветеранів війни та учасників бойових дій, але й соціальні гарантії для членів їх сімей. Аналогічно, у Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року [3] зазначено, що одним з напрямів державної політики є підтримка сімей загиблих (померлих) ветеранів, членів родин військовослужбовців, які проходять або проходили службу, а також забезпечення інтеграції таких родин у життя громади.

Таке розширене розуміння об'єкта ветеранської політики є надзвичайно актуальним з кількох ключових причин:

1. Системність соціального захисту. Військова служба, особливо участь у бойових діях, впливає не лише на самого ветерана, але й на його сім'ю – через психологічне навантаження, зміну життєвих обставин, часто – втрату годувальника. Підтримка членів родин ветеранів дозволяє зменшити рівень вторинної травматизації та забезпечити стійкість родини як соціального інституту.

2. Морально-етичний аспект. У суспільстві, яке високо цінує захисників держави, залишення без належної уваги родин тих, хто віддав життя або здоров'я за країну, суперечило б принципам справедливості й солідарності. Держава не може абстрагуватись від зобов'язань перед сім'ями полеглих.

3. Безпековий вимір. Турбота про родини військових – це також питання довіри до держави з боку військовослужбовців. Розуміння того, що у випадку поранення, загибелі або демобілізації їхнім рідним буде забезпечено підтримку, сприяє морально-психологічній стійкості в ЗСУ та добровольчих формуваннях.

4. Інтеграційний підхід у політиках поствоєнного відновлення. У країнах із досвідом воєн (зокрема США, Ізраїль, Хорватія) ветеранська політика включає програми для родин ветеранів: реабілітаційні заходи, пільги на освіту дітей, доступ до житла, психологічну підтримку. Такий підхід довів свою ефективність у зниженні соціальної напруги та сприянні успішній адаптації післявоєнного суспільства.

5. Відповідність міжнародним стандартам. Україна, як держава-член ООН, Ради Європи та підписант ряду міжнародних конвенцій, бере на себе зобов'язання щодо забезпечення прав людини, у тому числі – права на соціальний захист у зв'язку з втратою годувальника або інвалідністю члена сім'ї.

З моменту набуття незалежності Україна поступово формувала систему державної ветеранської політики. Прийняття Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у 1993 році стало важливим кроком у цьому напрямі. Згодом були розроблені та впроваджені численні програми та заходи, спрямовані на підтримку ветеранів. Однак, з огляду на сучасні виклики, пов'язані з війною в Україні та необхідністю реінтеграції ветеранів у суспільство, виникає потреба в оновленні та вдосконаленні державної ветеранської політики. Це включає розробку нових стратегій, впровадження сучасних підходів до реабілітації та підтримки, а також забезпечення ефективного механізму моніторингу та оцінки результатів реалізації політики.

Підсумовуючи, варто зазначити, що незважаючи на той факт, що у вітчизняному законодавстві лише відбувається інституалізація державної ветеранської політики на засадах, які є притаманними для світового співтовариства, у той же час поняття державної ветеранської політики, як державної політики щодо ветеранів, є достатньо усталеним у сучасному публічному дискурсі. Слід зазначити, що ці поняття і за змістом, і за вживаністю, є абсолютно тотожним і можуть бути узагальнені у їх розумінні як сукупності заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту, реабілітації, інтеграції та підтримки ветеранів війни та учасників бойових дій, а також членів їх родин. Ця політика включає розробку та реалізацію нормативно-правових актів, програм, стратегій та інших інструментів, що забезпечують реалізацію прав та гарантій ветеранів.

Разом з тим, слід наголосити, що державна ветеранська політика є невід'ємною складовою публічного управління, спрямованою на забезпечення гідного рівня життя та інтеграції ветеранів у суспільство. Визначення чітких понять, таких як «ветеран», «учасник бойових дій», а також розробка ефективних

механізмів реалізації політики є ключовими факторами успішної підтримки цієї категорії громадян. З урахуванням міжнародного досвіду та сучасних викликів, Україна має продовжувати вдосконалення своєї ветеранської політики, забезпечуючи її адаптацію до потреб та очікувань ветеранів.

1.2. Методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів війни

Формування та реалізація державної політики щодо ветеранів війни вимагає чіткого методологічного підґрунтя, яке враховує специфіку українського контексту та міжнародний досвід. Методологічні засади цієї політики базуються на міждисциплінарному підході, що поєднує елементи соціальної політики, публічного управління, права та психології.

Одним із ключових принципів є людиноцентричність, яка передбачає фокус на потребах та інтересах ветеранів як основних бенефіціарів політики. Цей підхід вимагає активного залучення ветеранів до процесу прийняття рішень, що стосуються їхнього життя, та забезпечення їхньої участі у формуванні політик. Як зазначено в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, «державна політика щодо ветеранів має бути спрямована на забезпечення їхньої соціальної адаптації та інтеграції в суспільство» [8].

Іншим важливим методологічним аспектом є системність, яка передбачає координацію дій різних органів влади та інституцій у сфері ветеранської політики. Це включає розробку єдиної стратегії, яка визначає пріоритети, цілі та механізми реалізації політики щодо ветеранів. Як вказано в концепції політики щодо ветеранів та їхніх сімей, «необхідно розробити стратегію на підставі політики щодо ветеранів та їхніх сімей тривалістю тотожною прогнозованій тривалості життя покоління сучасних ветеранів» [9].

Також важливою є адаптивність політики, що дозволяє реагувати на змінні обставини та потреби ветеранів. Це означає регулярний моніторинг та оцінку ефективності політик, а також готовність до внесення необхідних змін. Як

зазначено в методичних рекомендаціях Міністерства у справах ветеранів України, «необхідно забезпечити використання єдиного підходу до розроблення положень про структурні підрозділи з питань ветеранської політики місцевих рад» [10].

Крім того, методологія формування політики щодо ветеранів повинна враховувати принципи справедливості та недискримінації, забезпечуючи рівний доступ до послуг та ресурсів для всіх категорій ветеранів, незалежно від їхнього статусу, статі чи інших характеристик. Це відповідає загальним засадам державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, як зазначено в законодавстві України [11].

Правознавець Гнатковський Д.А., аналізуючи основні правові засади формування державної ветеранської політики в Україні в умовах воєнного стану, виокремлює наступні принципи, які знайшли відображення у оновленому у 2022 році тексті Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»:

- соціальної справедливості під час встановлення обсягу пільг та гарантій;
- комплексності під час формування та реалізації заходів адаптації ветеранів війни до мирного життя;
- належного фінансового забезпечення передбачених законом пільг та гарантій зазначеній категорії громадян;
- відкритості та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації;
- доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій;
- прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [12].

При цьому автор наголошує, що принципи формування державної ветеранської політики – це загальновизнані основоположні ідеї, відправні положення, орієнтири, які є підґрунтям для діяльності уповноважених органів

державної влади, та відповідно до яких визначаються зміст, способи і напрями правового регулювання суспільних відносин у сфері захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [12]. Їх закріплення у законодавстві є необхідним, адже закріплюючи принципи в нормативно-правових актах, вони стають обов'язковими, допомагають визначити на яких засадах будується правове регулювання відповідної сфери, та які ідеї лежать в його основі. Законодавець у 2022 році врегулював питання відсутності принципів формування державної ветеранською політики, закріпивши їх у профільному законі. Проте динамічність відносин спричиняє необхідність перегляду та доповнення переліку основних засад, які лежатимуть в основі формування державної ветеранської політики [12].

Розглядаючи основні методологічні засади реалізації державної ветеранської політики, варто звернути увагу на такі важливі її складові, як реінтеграція та ресоціалізація.

Реінтеграція ветеранів війни є багатограним процесом, що охоплює психологічну, соціальну та економічну складові життя людини. Теоретичні засади реінтеграції спираються на розуміння впливу цих чинників на здатність ветеранів війни адаптуватися до мирного життя. Особлива увага приділяється психологічній підтримці, допомозі в соціальному включенні та забезпеченню економічної стабільності.

Історично поняття «реінтеграція ветеранів» почало формуватися після Першої світової війни. Повернення солдатів, які пережили важкі бойові умови, виявило проблеми з їхньою адаптацією до повсякденного життя. Військові, які повернулися додому, часто стикалися з труднощами, що ускладнювали їхнє соціальне та економічне становище, і це стало першим поштовхом до розробки системи підтримки ветеранів. Таким чином, реінтеграція ветеранів війни як соціальна проблема набула значення ще в ХХ столітті й залишається актуальною до сьогодні, зокрема в умовах сучасних конфліктів, які породжують нові проблеми в цій сфері.

У США термін «reintegration» вперше з'явився в контексті допомоги ветеранам Першої світової війни в публікації «The Rehabilitation of the Disabled Soldier» (Реабілітація інваліда-солдата) авторства Едварда Т. Фитча в 1919 році» [13].

У Англії термін «reintegration» «використовувався у звіті «The Ex-Service Man» 1921 року (Колишній військовослужбовець), де описувалися проблеми, з якими стикалися ветерани Першої світової війни, та пропонувалися заходи щодо їхньої допомоги» [14].

Дослідження поняття «реінтеграція ветеранів» розвивалося з урахуванням змін у потребах ветеранів війни та наявних соціальних умов. Після Другої світової війни основну увагу приділяли медичній реабілітації та професійній перепідготовці, спрямованій на повернення ветеранів війни до цивільного життя. Проте, війни у В'єтнамі та Афганістані змістили фокус на психологічні травми, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), через що процес реінтеграції почав охоплювати й надання психологічної допомоги.

Сучасне розуміння реінтеграції ветеранів війни є більш комплексним, охоплюючи не тільки фізичну та психологічну реабілітацію, але й соціальні, економічні та освітні аспекти. Ветерани потребують не лише медичної підтримки, а й можливостей для працевлаштування, доступу до освіти, сприяння соціальній інтеграції та стабільної економічної підтримки. Таким чином, термін «реінтеграція ветеранів» використовується для опису всебічного процесу, що полегшує адаптацію до мирного життя, задовольняючи різноманітні потреби ветеранів війни після служби у лавах збройних сил.

Реінтеграцію нерідко плутають з ресоціалізацією, хоча ці поняття відрізняються за змістом і сферою застосування. Термін «ресоціалізація» підходить більше для тих, хто порушив закон, зокрема для ув'язнених і засуджених, і передбачає повторне засвоєння суспільних норм і цінностей, які дозволяють повернутися до життя в суспільстві. У цьому випадку префікс «ре» вказує на повторне навчання основам соціальної взаємодії.

Натомість реінтеграція, від «re» (повторно) та «інтеграція» (відновлення, об'єднання), означає повернення людини до повноцінного життя, відновлення її цілісності та залученості до суспільства. Для ветеранів війни цей процес спрямований на відновлення відчуття особистої та соціальної єдності, повернення до активної участі в громадському житті та досягнення внутрішньої гармонії.

Реінтеграція ветеранів війни здійснюється через програми та заходи, які можуть охоплювати соціальну, психологічну та економічну підтримку. У реалізації цих заходів беруть участь державні установи, неурядові організації та приватний сектор, що забезпечує комплексний підхід для полегшення адаптації ветеранів війни до мирного життя.

У багатьох країнах діють державні програми підтримки ветеранів, спрямовані на полегшення їхньої адаптації до цивільного життя. Ці програми охоплюють широкий спектр послуг: від фінансової допомоги та медичних послуг до освітніх і професійних можливостей, які допомагають ветеранам здобувати нові навички та інтегруватися в ринок праці. Особлива увага приділяється наданню психологічної підтримки для подолання посттравматичного стресу та інших емоційних труднощів.

Неурядові організації також відіграють ключову роль у реінтеграції ветеранів, часто зосереджуючись на певних аспектах допомоги, серед іншого психологічна підтримка, сприяння працевлаштуванню, забезпечення житлом або соціальна підтримка. Вони можуть доповнювати державні програми, надаючи вузькоспеціалізовані послуги та підтримуючи ветеранів війни у процесі адаптації.

До процесу реінтеграції ветеранів війни долучаються і приватні компанії, пропонуючи програми працевлаштування, освітні курси, тренінги, а також менторські програми, які сприяють професійному зростанню та самореалізації ветеранів війни у мирному житті. Такий комплексний підхід, який об'єднує державні, неурядові та приватні ресурси, створює надійну підтримку для

ветеранів війни і допомагає забезпечити їхнє повноцінне повернення до мирного життя.

Реінтеграція ветеранів війни до мирного життя спрямована на допомогу ветеранам не лише відновити фізичне та психічне здоров'я, але й досягти повної інтеграції у суспільство. Цей підхід охоплює широкий спектр підтримки: від надання медичних послуг і психологічної допомоги до створення можливостей для навчання та працевлаштування. Соціальна реабілітація також враховує важливість соціальних зв'язків та підтримки громади, що може допомогти ветеранам подолати труднощі адаптації та налагодити нові соціальні зв'язки.

Дослідження реінтеграції ветеранів війни з боку українських та зарубіжних науковців підкреслюють важливість системного підходу до цього процесу. Зокрема, в українській науковій спільноті активно вивчаються аспекти соціального захисту, правової підтримки та специфічні соціально-психологічні потреби ветеранів. Західні дослідники, зокрема з США та країн Європи, приділяють значну увагу таким аспектам, як подолання посттравматичного стресу, соціальне партнерство та залучення приватного сектору до програм підтримки ветеранів війни.

Загалом, теоретичні основи реінтеграції ветеранів війни базуються на ідеї комплексної соціальної підтримки, що враховує індивідуальні потреби кожного ветерана. Цей підхід розглядає ветеранів війни не лише як осіб, що потребують допомоги, а й як громадян, які можуть активно сприяти соціальному добробуту, якщо їм надати необхідні інструменти для успішної адаптації.

Відповідно до цього підходу, «успішна реінтеграція ветеранів війни передбачає не лише забезпечення доступу до матеріальних ресурсів та соціальних послуг, але й підтримку у психологічному аспекті, включаючи психологічну реабілітацію та консультування» [15].

Таким чином, методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів війни в Україні мають ґрунтуватися на системному, людиноцентричному та міждисциплінарному підході, що враховує як міжнародний досвід, так і національні особливості. Ключовими орієнтирами при

цьому є принципи соціальної справедливості, відкритості, рівного доступу до послуг, адаптивності та прозорості, які закріплені в оновленому законодавстві та науково-методичних підходах. Особливу увагу слід приділяти реінтеграції ветеранів як складному, багатовимірному процесу, що охоплює психологічну, соціальну, економічну й правову підтримку, забезпечуючи умови для повноцінної участі ветеранів у житті громади та держави.

1.3. Механізми реалізації державної ветеранської політики

Механізм реалізації державної політики вчені розглядають як сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечать вжиття запланованих заходів (організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших) відповідно до поставлених цілей. Також науковці визначають механізм реалізації державної політики через державний механізм управління, який включає в себе механізми державного управління, місцевого самоврядування, функціонування громадського і приватного секторів тощо. Запорукою успіху реалізації державної політики є чіткий розподіл владних повноважень і скоординована діяльність між різними органами влади, наявність необхідних ресурсів, розроблені та затверджені на законодавчому рівні плани та програми, заходи щодо досягнення поставлених цілей [16].

Реалізація державної ветеранської політики в Україні ґрунтується на комплексному застосуванні різноманітних механізмів, які забезпечують ефективне втілення стратегічних цілей у сфері підтримки ветеранів війни. Ці механізми охоплюють інституційно-правові, соціально-економічні, інформаційно-комунікативні та адаптивно-психологічні аспекти, що дозволяє забезпечити всебічну підтримку ветеранів та їх інтеграцію в суспільство [16].

Інституційно-правовий механізм – цей механізм передбачає створення та вдосконалення нормативно-правової бази, яка регламентує права та обов'язки ветеранів, а також діяльність органів влади у сфері ветеранської політики. Він включає розробку законів, постанов, програм та стратегій, що визначають

напрями та форми підтримки ветеранів. Важливою його складовою є визначення основних інститутів з реалізації соціального захисту та систематизація їх відповідно до рівнів здійснення державної політики (місцевого, регіонального, державного), а також координація діяльності між різними рівнями влади та забезпечення ефективної взаємодії між державними органами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами, створення потужної вертикалі управління в системі соціального захисту, розробки державної стратегії соціального захисту ветеранів війни, унесення відповідних змін до чинного законодавства й урегулювання питань страхування життя й здоров'я ветеранів війни та членів їх родин, забезпечення реалізації права на житло, статусу полонених і заручників, статусу капеланів, благодійної діяльності, створення венчурних фондів, усунення гендерної дискримінації тощо. Як зазначено в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, «державна політика щодо ветеранів має бути спрямована на забезпечення їхньої соціальної адаптації та інтеграції в суспільство» [8]. У свою чергу, як доцільно зауважила Є.Гордієнко, у своїй дисертаційній роботі, існування зазначених механізмів не можливе без правового та кадрового забезпечення, оскільки структура, функції та дії органів державної влади визначаються законодавством та потребують кваліфікованих кадрів [16]. Відповідно вона пропонує розглядати «інституційно-правовий механізм» як складне утворення, що охоплює: формалізовану організаційну структуру (органи державної та місцевої влади, інститути громадянського суспільства, які формують та реалізують політику ветеранів війни); законодавство, норми та правила, які регулюють зміст політики; кваліфіковані кадри, які здатні ефективно вирішувати професійні завдання [16, с.48].

Соціально-економічний механізм реалізації ветеранської політики охоплює заходи, спрямовані на забезпечення матеріального добробуту ветеранів, їх працевлаштування, доступ до освіти та медичних послуг. Це включає надання пільг, субсидій, соціальних виплат, а також створення умов для професійної перекваліфікації та зайнятості ветеранів. Він функціонує через обґрунтування

заходів щодо поліпшення моніторингу реалізації державних програм і використання й спрямування бюджетних коштів на пріоритетні напрями соціального захисту ветеранів; розвиток економічного стимулювання, надання податкових пільг, кредитування з бюджетів і соціальних фондів на здійснення соціальної підтримки учасників бойових дій; розвиток соціального партнерства; створення реальної фінансової бази системи соціального захисту й розширення бази джерел фінансування. Дія цього механізму виявляється в забезпеченні економічної, фінансової, соціальної, інвестиційної, інноваційної діяльності шляхом створення необхідних соціальних та економічних умов, бюджетування та фінансування державної політики соціального захисту ветеранів [16, с. 49].

Сутність соціально-економічного механізму, на думку Є.Гордієнко, являє собою специфічний, якісно визначений вплив держави засобами й методами регулювання, що поєднують прямий і зворотний зв'язок і визначають можливість цілеспрямованого руху, функціонування й розвитку керованої системи з метою реалізації цілей політики соціального захисту ветеранів. У свою чергу соціальна складова механізму спрямована на створення належних умов і задоволення соціальних потреб учасників бойових дій, ветеранів та членів їх родин. Економічна складова механізму забезпечує формування та визначення сприятливих умов розвитку економічного потенціалу країни й підвищення ефективності його використання, а також надання державної фінансової допомоги ветеранам. Він наголошує, що доречно виокремити важливість фінансової складової в процесі реалізації політики соціального захисту ветеранів. Від рівня фінансування, своєчасного й повного фінансового забезпечення соціальних виплат і цільових державних програм, направлених на допомогу у вирішенні ключових соціальних питань, залежить якість і своєчасність медичної та психологічної реабілітації, забезпеченість житлом, грошова допомога, соціальна та професійна адаптація. Соціально-економічний механізм забезпечує реалізацію державної політики щодо ветеранів через відповідні державні програми, які спрямовані на розв'язання соціальних

проблем, формуються з огляду на стратегічні цілі державної політики та фінансуються з державного бюджету [16, с.49].

Інформаційно-комунікативний механізм. Цей механізм спрямований на забезпечення ефективної комунікації між державними органами та ветеранами, а також на підвищення обізнаності ветеранів про їхні права та можливості. Він включає проведення інформаційних кампаній, створення інформаційних ресурсів, організацію консультацій та тренінгів. Реалізація цього механізму здійснюється шляхом розробки практичних рекомендацій, зміст яких стосується поглиблення співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування й інститутами громадянського суспільства за принципами діалогової взаємодії; покращення зворотного зв'язку з ветеранськими організаціями; удосконалення форм залучення громадян до розробки й реалізації державної політики щодо ветеранів, як на рівні територіальної громади, так і на рівні держави. Він складається з певних послідовних процесів і практичних заходів, покликаний забезпечити доступ до інформації всіх учасників формування й реалізації державної ветеранської політики й установа зворотного зв'язку. Інформаційна складова механізму полягає в організації цілеспрямованих масивів інформації та інформаційних потоків з метою аналізу одержаних результатів для підготовки, обґрунтування й ухвалення управлінських рішень органами державного управління. Доступність створюваної державними органами інформації демонструє прозорість і демократичність державного управління, підвищує безпеку суспільства та рівень життя. В умовах сьогодення суть цього механізму полягає в забезпеченні не тільки інформаційних потреб, а й інформаційної безпеки держави, формуванні системи національних інформаційних ресурсів, інформаційно-аналітичної діяльності та позитивної громадської думки щодо державної політики тощо [17]. Комунікативна складова механізму забезпечує налагодження ефективної взаємодії діяльності органів публічної влади на засадах партнерства, налагодження зворотного зв'язку, участь інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної

політики, тобто соціальну взаємодію, спрямовану на досягнення зазначеної мети [16].

Адаптивно-психологічний механізм передбачає надання психологічної підтримки ветеранам, сприяння їхній соціальній адаптації та реінтеграції в цивільне життя. Це включає організацію психологічної реабілітації, створення груп підтримки, проведення тренінгів з розвитку особистісних навичок та стресостійкості. Він реалізується шляхом обґрунтування доцільності запровадження трирівневої системи психологічної, медичної та соціальної допомоги; активізації профспілкового й волонтерського рухів, груп самопомоги, ветеранських спільнот, військового капеланства; розроблення методів подолання соціальної напруги й збільшення рівня довіри до влади [16]. На думку Є.Гордієнко, цей механізм повинен охоплювати комплекс методів і заходів соціально-психологічного характеру, спрямованих на створення умов для діалогової взаємодії та взаємної довіри, партнерства й співробітництва, подолання соціальної напруженості, психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію ветеранів війни тощо. У сучасних умовах метою зазначеного механізму також є формування позитивного іміджу ветеранів та здійснення впливу на суспільну свідомість щодо ставлення населення до них [16, с. 51].

Всі визначені механізми реалізації державної ветеранської політики передбачають комплексність їх застосування, а також різноманіття застосування інструментів, форм та методів впливу держави на суспільні відносини з метою досягнення мети та реалізації завдань державної політики щодо ветеранів.

Окремі фахівці вважають, що форми підтримки мають включати: участь у ветеранських клубах, групи психологічної самопомоги, відкриття власної справи та навчання, належна увага держави по вшануванні полеглих героїв та належна допомога родинам загиблих, інвалідам, належні їм соціальні гарантії.

До форм їх задоволення фахівці відносять: надання матеріальної допомоги та психологічної підтримки, пільг за сплату окремих видів послуг, гарантій освіти, забезпечення санаторно-курортного лікування, здійснення протезування (у разі потреби), забезпечення автотранспортом та житлом або земельними

ділянками, гарантії дотримання прав у сфері праці, (збереження місця роботи й середнього заробітку) тощо.

До інструментів слід віднести також багатоаспектні комплексні програми та проекти на усіх управлінських рівнях, державні замовлення, державні соціальні гарантії, стандарти якості надання соціальних послуг зазначеній категорії осіб, субсидії, субвенції та інші інструменти.

Крім того, здійснення такого комплексу заходів потребує чіткого узгодження державної політики з іншими напрямками діяльності держави, зокрема політики зайнятості та праці, соціального захисту, охорони здоров'я, податкової, житлової та освітньої політики тощо. Відповідно має забезпечуватися чітка інтеграція різних напрямів державної політики для досягнення бажаних результатів в межах різних елементів механізму державно-управлінського впливу.

Таким чином, ефективна реалізація державної ветеранської політики в Україні вимагає комплексного підходу, що поєднує інституційно-правові, соціально-економічні, інформаційно-комунікативні та адаптивно-психологічні механізми. Забезпечення взаємодії між цими механізмами дозволить створити сприятливі умови для соціальної адаптації та інтеграції ветеранів у суспільство, а також підвищити ефективність державної політики у цій сфері.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВЕТЕРАН ВІЙНИ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні

Реалізація державної ветеранської політики в Україні ґрунтується на розвиненій нормативно-правовій базі та функціонуванні відповідних інституцій, які забезпечують права та соціальні гарантії ветеранів війни та членів їхніх сімей.

Ключовим нормативним актом у цій сфері є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ. Цей закон визначає правовий статус ветеранів війни, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України. Закон встановлює систему соціального захисту, включаючи пільги, компенсації та інші гарантії для зазначених категорій осіб.

Загалом, варто відзначити, що в Україні існує велика кількість законів та підзаконних актів, які гарантують права і пільги учасникам бойових дій та особам з інвалідністю в наслідок війни: право на пільгову пенсію, спеціальна допомога по безробіттю, безоплатний поїзд, пільги на оплату комунальних послуг, гарантії працевлаштування, виплати військовослужбовцям тощо. Проте усі вони мають різне відомче підпорядкування та періодично корегуються та доповнюються, що спричиняє складність зі зверненням по допомогу та отриманням певних послуг. Так, зокрема:

допомога тим, хто перебував або перебуває у полоні здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей» [18];

питання забезпечення ветеранів санаторно-курортним лікуванням регулює Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку

забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їхніх сімей» [19];

порядок забезпечення ветеранів допоміжними засобами реабілітації та виробами протезування (ортезування) підвищеної функціональності за новітніми технологіями регулюють відповідні нормативно-правові акти;

надання безоплатної психологічної допомоги та психологічна реабілітація військовослужбовців і ветеранів війни визначена Порядком проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та іншими підзаконними нормативно-правовими документами;

пільги на житлово-комунальні послуги, пільги і компенсація за придбання твердого палива і скрапленого газу для військовослужбовців та ветеранів війни регулюються Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Постановою Кабінету міністрів України «Деякі питання надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива і скрапленого газу у грошовій формі»;

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту осіб з інвалідністю» регулює питання забезпечення автомобілем, а також питання протезування, ортезування та забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб з інвалідністю [20];

питання щодо забезпечення житлом військовослужбовців і ветеранів, надання житлових кредитів, поліпшення житлових умов, оформлення довгострокових кредитів для індивідуальних забудовників, позик на будівництво та інші послуги регулює Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а окремі напрями житлової політики відповідні постанови Кабінету Міністрів України.

У рамках забезпечення трудових прав і гарантії учасникам бойових дій та особам з інвалідністю внаслідок війни передбачено гарантії поновлення на роботі, зокрема: збереження робочого місця і посади, врахування строку військової служби до стажу роботи. Також цій категорії населення надаються такі

гарантії працевлаштування: надання молоді, яка звільнилася з військової служби, першого робочого місця; прийняття на роботу без випробувального терміну; переважне право на залишення на роботі; позачергове право на працевлаштування. Особи з інвалідністю унаслідок війни на загальних підставах як особи з інвалідністю мають гарантії працевлаштування та захист від змін умов праці або звільнення з мотивів інвалідності.

Учасники бойових дій та особи з інвалідністю унаслідок війни мають право на соціальний захист у разі безробіття: матеріальне забезпечення на випадок безробіття осіб на підставі загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; отримання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації; фінансова підтримка самозайнятості та реалізації підприємницької ініціативи. Особи, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, мають право на соціальну та професійну адаптацію.

Послуги з працевлаштування учасники бойових дій отримують на загальних підставах як безробітні особи згідно з Законом України «Про зайнятість населення» [21]. Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці для учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни забезпечується низкою законів і підзаконних актів, які гарантують, зокрема: право на одноразове отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності, що передбачає перепідготовку, за робітничою професією, підготовку за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю тощо; професійне навчання безробітних.

У рамках сприяння самозайнятості та відкриття власної справи учасниками бойових дій і особам з інвалідністю внаслідок війни передбачено: звільнення від обов'язку нарахування та сплати податків; відстрочка сплати до бюджету нарахованого та утриманого податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Безробітним особам, зареєстрованим у центрах зайнятості, у тому числі й учасникам бойових дій, забезпечується надання безоплатних індивідуальних і групових консультацій з питань організації та провадження підприємницької діяльності; одноразової фінансової допомоги для організації підприємницької діяльності та супроводження і консультування протягом двох років з дня державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи-підприємця осіб, які отримали таку допомогу.

Аналіз діючої нормативної бази забезпечення соціального захисту та підтримки ветеранів війни демонструє розгалуженість і різну відомчу підпорядкованість державних пільг та соціальних гарантій, передбачених ветеранам війни, особам з інвалідністю унаслідок війни та членам їхніх родин. Нормативні документи орієнтовані на надання державної соціальної підтримки усім категоріям захисників Батьківщини, починаючи з ветеранів Другої Світової війни, вони постійно корегуються і доповнюються відповідно до сучасних умов воєнного стану. Обсяг і стиль викладення законів та підзаконних актів обмежує можливість їхнього тлумачення людьми, які не мають юридичної освіти [23].

У 2023 році було розроблено проєкт нового закону, який визначає основні засади державної ветеранської політики. Цей документ спрямований на оновлення підходів до підтримки ветеранів, зокрема через створення єдиної системи підтримки, що включає розробку державних, регіональних та місцевих програм з питань реалізації прав та підтримки ветеранів та їхніх сімей [22].

Сучасна українська державна політика щодо ветеранів війни та їхніх сімей визначена Стратегією ветеранської політики на період до 2030 року [3] затвердженим операційним планом заходів з її реалізації у 2024–2027 та Стратегією формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердженим операційним планом заходів з її реалізації у 2025–2027 роках [24], ухваленими 2024 р.

Обидві стратегії наголошують на забезпеченні ветеранів та їхніх сімей необхідними соціальними послугами, зокрема медичними, реабілітаційними та психологічними. В обох документах велика увага приділяється економічній

незалежності ветеранів, зокрема питанням, що стосуються сприяння зайнятості, розвитку ветеранського підприємництва, забезпечення можливостей для навчання та перекваліфікації, підтримки професійного розвитку, доступу до формальної та неформальної освіти.

Попри те, що обидва документи стосуються реінтеграції ветеранів, сфери їх реалізації різняться. Зокрема, Стратегія повернення зосереджена на створенні інституційних, соціально-економічних та політичних умов для функціонування системи реабілітації, соціально-економічної та політичної реінтеграції ветеранів з урахуванням їх групових та індивідуальних потреб з метою забезпечення загальноприйнятих норм цивільного життя. Стратегія ветеранів зосереджена на збереженні та відновленні людського капіталу ветеранів і членів їхніх сімей та фокусується на відновленні добробуту та здоров'я ветеранів, підтримці членів їхніх сімей та формуванні позитивного образу ветеранів у суспільстві, а також на сприянні зміцненню обороноздатності держави шляхом підвищення престижності військової служби. Тож Стратегія ветеранів мала б розглядатися як більш довготривалий та комплексний інструмент ветеранської політики держави, хоча розрахунковий термін її дії (2030) менший, ніж Стратегії повернення (2033).

За висновками авторів аналітичного дослідження, проведеного НІСД, обидві стратегії не враховують повною мірою усього комплексу проблем, які виокремлюють і ветерани, і дослідники питань реінтеграції ветеранів до цивільного життя. Насамперед йдеться про [8]:

- важливість урахування та подолання моральних травм ветеранів, особливо тих, хто повертається із зони бойових дій, не лише в розрізі безпосередньо психологічної підтримки, а й задля активного повернення до діяльного суспільного життя та збереження суспільної згуртованості на засадах упровадження політики Героїв. Обидві стратегії сконцентровані лише на наданні загальної психологічної підтримки;

- гендерні питання. Лише Стратегія повернення частково торкається гендерних аспектів реінтеграції у частині врахування потреб різних категорій учасників (включно з ветеранками) при створенні сприятливих умов для

отримання освіти та розвитку професійної кар'єри учасників системи повернення, а також для започаткування та розвитку ветеранського підприємництва. Проте стратегіям бракує уваги до аспектів подолання гендерної дискримінації, визнання внеску ветеранок у бойові досягнення, доступу до спеціалізованого медичного обслуговування та специфічної психологічної підтримки;

– посилення довіри до влади та подолання інституційних бар'єрів, що призводять до зниження мотивації ветеранів звертатись по допомогу до державних інституцій, бюрократичних перешкод, гарантування ефективності державних програм підтримки. Стратегії лише передбачають певне спрощення процедур і поліпшення доступу до послуг;

– ризики посилення суспільної конфліктності та поширення асоціальних явищ (зростання рівня насильства, зловживання алкоголем та наркотиками, ризики вчинення суїциду) унаслідок недосконалості системи повернення до цивільного життя.

У зв'язку з цим, важливим кроком варто вважати ухвалений 11 березня 2025 р. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері» (реєстр. № 11007). У Законі визначено удосконалений підхід щодо внутрішньої політики у ветеранській сфері, про що йдеться в окремій статті 10¹, яка визначає засади внутрішньої політики у ветеранській сфері та містить положення щодо [25]:

– впорядкування державної ветеранської політики шляхом визнання видатної ролі ветеранів у збереженні української державності, використання їх потенціалу, з урахуванням набутого військового досвіду, в економічній і соціальній сферах розвитку держави як елемента стратегії розвитку людського капіталу;

– недопущення дискримінації за будь-якою ознакою та подолання стереотипних уявлень щодо незворотних змін у поведінці ветеранів війни внаслідок участі в бойових діях;

- створення ефективної системи визначення індивідуальних потреб ветеранів війни та надання підтримки протягом їхнього життя після завершення військової служби;
- створення та забезпечення належних умов для реалізації права на охорону здоров'я, освітніх, трудових, економічних, культурних, спортивних, соціальних прав ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць;
- створення умов для надання ефективних і доступних медичних послуг та медичного обслуговування, реабілітації, абілітації, надання психологічної допомоги, з урахуванням індивідуальних потреб, ветеранам війни, членам їхніх сімей, членам сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України;
- здійснення профілактики та лікування посттравматичного стресового розладу, суїцидальної поведінки, алкогольної, наркотичної чи ігрової залежності серед ветеранів війни;
- створення та забезпечення функціонування ефективної системи повернення з військової служби до цивільного життя;
- створення умов для формування програм щодо інтеграції ветеранів війни в територіальні громади;
- сприяння ветеранам війни у здобутті економічної самостійності, залучення їх до ветеранського підприємництва, освітніх програм, зайнятості та працевлаштування;
- сприяння ветеранам війни в реалізації їхніх творчих можливостей та ініціатив, залучення їх до активної участі в соціальному, економічному та гуманітарному розвитку держави;
- підтримка фізичної культури і спорту ветеранів війни;
- осучаснення системи соціального захисту ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України;
- сприяння в реалізації програм досудової та наглядової пробації для ветеранів війни;

- виявлення поваги, вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни;
- формування суспільної культури вшанування пам'яті загиблих, поваги та вдячності за подвиг ветеранам війни;
- сприяння створенню матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, яка пов'язана з українськими воєнними перемогами, українською військовою доблестю, Революцією Гідності, та поширення інформації про об'єкти такої спадщини як в Україні, так і поза її межами;
- сприяння залученню ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України до національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, громадянської освіти;
- забезпечення функціонування єдиної державної інформаційно комунікаційної системи, призначеної для збирання, реєстрації, накопичення та зберігання інформації про ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України;
- фінансове забезпечення заходів та програм, спрямованих на підтримку і розвиток ветеранської політики.

Наведений перелік передбачає значне розширення сфери реалізації ветеранської політики в Україні, а тому актуалізується проблема розроблення відповідної політики, необхідних для її втілення інструментів та механізмів.

Забезпечення державних соціальних гарантій ветеранам війни в Україні здійснюється різними органами виконавчої, також діють програми і реалізуються проекти, спрямовані на підтримку учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, є Міністерство у справах ветеранів України. Міністерство координує діяльність інших органів влади, розробляє нормативно-правові акти, забезпечує функціонування Єдиного державного реєстру ветеранів війни та впроваджує стандарти надання послуг у сфері ветеранської політики [26].

У сфері управління Міністерства працює Український ветеранський фонд, який реалізує основні програми підтримки ветеранського бізнесу, серед яких, зокрема: програма мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин; надання фінансування бізнесу ветеранів та членам родин загиблих (# Варто, # Варто 2.0); підтримка громадських об'єднань із статусом юридичної особи, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ветеранів та членів їхніх сімей (# Варто+ГО); проєкт «Створено Захисниками».

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, ветеранів війни, осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо організації виплати їм разової грошової допомоги.

Одним із напрямів роботи Мінсоцполітики є організація санаторно-курортного лікування ветеранів війни, що здійснюється в межах бюджетних видатків. Мінсоцполітики співпрацює з Мінветеранів щодо забезпечення соціальних гарантій для ветеранів війни, модернізації сфери надання послуг соціального захисту й синхронізації цифрових реєстрів відомств, а також розробляє механізм й алгоритм дій для надання відповідних інструментів отримання соціальних гарантій.

Серед органів влади окрему роль відіграє Міністерство оборони України (Міноборони), відповідальне за широкий спектр різних видів допомоги для ветеранів (від психологічної до матеріальної у вигляді одноразової грошової допомоги). Міноборони також утворює комісію з питань розгляду матеріалів про надання військовослужбовцям і працівникам Міноборони та Збройних Сил України статусу учасників бойових дій, організовує її роботу та видає відповідні документи; забезпечує санаторно-курортне лікування ветеранів війни, військовослужбовців і ветеранів військової служби, членів їх сімей, працівників

Збройних Сил та інших категорій громадян, яким надано право на користування закладами охорони здоров'я Міноборони.

Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) є центральним органом виконавчої влади, що відповідає за проведення профілактичних оглядів, медичної реабілітації ветеранів війни; першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках; першочергове безкоштовне зубопротезування; безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я; безоплатне отримання ліків, лікарняних засобів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів тощо. У системі МОЗ діють окремі заклади, де демобілізовані учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни можуть пройти комплексну реабілітацію - медичну, фізичну та психологічну. Соціально-психологічну реабілітацію надають різні заклади та центри системи охорони здоров'я, які включені до Реєстру постачальників послуг із психологічної реабілітації ветеранам війни та членам їх сімей в різних областях України.

Національна служба здоров'я України (НСЗУ) є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій. НСЗУ відповідає за реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення, що має безпосередній вплив на отримання ветеранами пакету послуг відповідно до медичної реформи.

Державна служба зайнятості (ДСЗ) є активним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, яка на безоплатній основі надає послуги із пошуку роботи та підбору персоналу, а також соціальні послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття та здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи. ДСЗ надає ветеранам війни, які звертаються і шукають роботу, консультаційну, методичну та юридичну допомогу з питань працевлаштування, організації власної справи, можливість долучитися до програми із започаткування власного бізнесу безробітним ветеранам.

На місцевому рівні реалізацію ветеранської політики забезпечують структурні підрозділи з питань соціального захисту населення, які відповідають за надання соціальних послуг ветеранам, організацію реабілітаційних заходів та інші форми підтримки. Також важливу роль відіграють громадські організації ветеранів, які беруть участь у формуванні політики, наданні консультаційної допомоги та захисті прав ветеранів.

Таким чином, нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні охоплює широкий спектр законодавчих актів та інституцій, спрямованих на забезпечення прав та соціального захисту ветеранів війни та членів їхніх сімей. Подальше вдосконалення цієї системи потребує оновлення законодавства, посилення координації між органами влади та активного залучення громадських організацій до процесу формування та реалізації ветеранської політики.

2.2. Аналіз сучасного стану реалізації ветеранської політики в Україні

Соціальне забезпечення ветеранів війни та членів їхніх родин в Україні є важливою складовою державної ветеранської політики. Ця система включає надання пільг, грошових виплат, медичних та психологічних послуг, а також реалізацію програм соціальної адаптації та реабілітації.

У рамках цього дослідження важливо окреслити коло осіб, які мають перебувати в центрі відповідної державної політики. Загалом йдеться про учасників бойових дій у широкому контексті, а також членів їхніх родин. У цьому зв'язку важливо згадати також ветеранів АТО/ООС та осіб, які брали участь в інших бойових діях в різних куточках світу. Зокрема, станом на 1 січня 2022 р. до Єдиного державного реєстру ветеранів війни було внесено інформацію про 851 тис. осіб [27], а протягом двох років після початку повномасштабної війни статус учасника / учасниці бойових дій отримали ще майже 160 тис. осіб. Чисельність осіб в Україні, які набули досвіду бойових дій на війні в Афганістані (1979–1989 рр.) станом на початок 2022 р. становила близько 150 тис. осіб [8].

Враховуючи те, що частина людей цих категорій також брала (бере) участь у повномасштабній російсько-українській війні, частка УБД, зареєстрованих до 2022 р., у загальній чисельності ветеранів у повоєнний період не буде вельми значною. За даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни, станом на 1 січня 2025 р. в Україні нараховувалося майже 1,6 млн ветеранів [27] а після завершення війни, включно з членами родин, на яких має поширюватися державна політика щодо ветеранів, їх кількість зросте до 5-6 млн осіб [27], що становитиме 15–20 % від чисельності прогнозованого населення України. Це є найбільшим показником серед усіх країн світу, де також зареєстровані ветерани і які проводять ветеранську політику [8].

При звільненні з військової служби ветерани стикаються з низкою проблем соціально-економічного характеру, а адаптація системи соціальної підтримки ветеранів до умов повномасштабної війни відбувається досить повільно. Згідно із дослідженням Українського ветеранського фонду (УВФ), проведеним восени 2024 р. [28], з-поміж звільнених зі служби ветеранів лише 13,3 % вважають, що держава повністю або більшою мірою виконує взяті на себе соціальні зобов'язання. Натомість майже половина (46,9 %) учасників опитування вказали на проблеми щодо отримання медичних послуг; 43,2 % – щодо грошової допомоги; 23,2 % – зіштовхувались із проблемами отримання комунальних субсидій; 21,7 % – проблемами в забезпеченні психологічної допомоги та 19,1 % – мали проблеми під час нарахування пенсій. Раніше також 10,9 % опитаних вказали на інші проблеми, серед яких найпоширенішими є випадки відмови у наданні таких послуг: покращення житлових умов, медична реабілітація, санаторно-курортне лікування, надання інвестицій під власний бізнес, отримання безвідсоткової позики на будівництво чи ремонт власного житла [29].

У 2024 р. погіршилася ситуація із працевлаштуванням ветеранів. Рівень безробіття серед цієї категорії громадян за рік зріс із 31 до 34,6 % [30]. Ще складнішими є зазначені проблеми в тих, хто мешкає в невеликих громадах у сільській місцевості. Для них часто є недоступними послуги, які вже впроваджуються в містах. Зокрема, послуги фахівця із супроводу ветеранів

(через брак бюджетних коштів не всюди можливо найняти додаткову штатну одиницю), немає належних умов для реабілітації, відсутні фахові психологи та реабілітологи, які могли би здійснювати психологічну підтримку і ветеранів, і членів їхніх сімей.

Отримання належних соціальних послуг ветеранами та ветеранками тісно пов'язане з набуттям статусу учасника (учасниці) бойових дій, з отриманням якого тривалий час спостерігалися значні проблеми. Так, за даними дослідження Українського ветеранського фонду за 2023 р., 51 % ветеранів та чинних військових зазнавали труднощів під час оформлення необхідних довідок для отримання статусу учасника бойових дій або пільг [29]. Часто вони також отримували необґрунтовані відмови в наданні документів. Це призводило до того, що частина військових, які брали участь у бойових діях, але не мали офіційного статусу, залишалися поза системою соціальних гарантій.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ визначає основні соціальні гарантії для ветеранів. У 2024 році були внесені зміни до цього закону, зокрема уточнено терміни та умови надання пільг. Серед пільг, передбачених для ветеранів, – знижки на оплату житлово-комунальних послуг, безкоштовний проїзд у громадському транспорті, забезпечення протезно-ортопедичними виробами та санаторно-курортне лікування. Проте у 2024 році деякі з цих пільг були тимчасово призупинені через бюджетні обмеження [31].

Важливу роль відіграє психологічна підтримка ветеранів та членів їх родин. Міністерство охорони здоров'я України затвердило методичні рекомендації щодо надання консультативної підтримки ветеранам війни та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». У 2024 році держава забезпечила ветеранів та їхні сім'ї безкоштовною психологічною допомогою [32].

Окрім загальнодержавних заходів, в Україні реалізуються регіональні програми соціальної підтримки ветеранів. Подібні програми затверджені і в різних регіонах.

Станом на 2025 рік система соціального забезпечення ветеранів в Україні функціонує на основі законодавчих актів та регіональних програм. Незважаючи на певні фінансові обмеження, держава продовжує забезпечувати ветеранів необхідними послугами та підтримкою, спрямованими на їхню соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство. Подальше вдосконалення цієї системи потребує стабільного фінансування та ефективної координації між центральними та місцевими органами влади.

Зважаючи на очікуване значне збільшення кількості ветеранів, погоджуємося із висновком аналітиків НІСД щодо важливості виокремлення основних напрямів державної політики, які сприятимуть повноцінній реінтеграції цих людей та адаптації всього суспільства, у т. ч. управлінських та сервісних систем, до нових викликів та завдань [8].

Недооцінка глибини проблем, пов'язаних з поверненням ветеранів на траєкторію цивільного життя, може призвести до поширення ризиків соціального та економічного характеру, зокрема безробіття, поглиблення диспропорцій на ринку праці, втрати відчутної частки національного трудового / людського потенціалу, значного зростання навантаження на державний та місцеві бюджети, погіршення психоемоційного стану та поширення соціального відчуження значних груп населення, розвитку деструктивних форм соціальної поведінки при формуванні моделі взаємовідносин у суспільстві, погіршення соціальної згуртованості тощо.

Зважаючи на викладене вище, потреби ветеранів можна згрупувати за кількома зазначеними нижче напрямками:

Медична допомога. Після звільнення з військової служби ветерани стикаються з проблемами доступу до якісного медичного обслуговування щодо профілактики та раннього виявлення проблем зі здоров'ям, але особливо з тими, що стосуються послідовної, нерідко довготривалої спеціалізованої допомоги, якої потребують особи з бойовими пораненнями та захворюваннями, що є наслідком військової служби.

Фізична та психологічна реабілітація. Значна кількість ветеранів потребує комплексної реабілітації для відновлення фізичного здоров'я та психологічного стану. Йдеться про лікування ПТСР, роботу з психологами та психотерапевтами, програми фізичної реабілітації для ветеранів з обмеженими можливостями та вирішення завдань безбар'єрності. Не менш важливим є упровадження реабілітаційних методик у різні сфери життя суспільства, де відбуватиметься тісний контакт з ветеранами.

Адаптація на ринку праці. Про несприятливу ситуацію із працевлаштуванням ветеранів свідчить зростання рівня безробіття серед цієї групи населення. Це вимагає впровадження програм з перекваліфікації, навчання нових професій та підтримки підприємницької діяльності, щоб забезпечити ветеранам конкурентоспроможність на ринку та можливість отримання гідної праці.

Гідний рівень життя (соціальна підтримка). Забезпечення гідного рівня життя для ветеранів є важливою частиною соціальної політики. Необхідно впровадити системи соціального забезпечення, які охоплюють матеріальну допомогу, житлові програми, доступ до соціальних послуг, а також підтримку родин ветеранів, що, з одного боку, компенсують втрату можливостей через наслідки військової служби, з іншого – максимально сприяють поверненню до активного життя.

Гендерні аспекти. Жінки, які повертаються до мирного життя після військової служби, часто стикаються з унікальними проблемами, такими як питання репродуктивного здоров'я та материнства, порушення балансу соціальних ролей, що може спричинити додаткові стреси та непорозуміння в сім'ях, соціальна стигматизація (суспільство може мати упереджене уявлення про роль жінки у війську), яка призводить до відчуття ізоляції та непорозуміння. Необхідно розробити спеціалізовані програми підтримки для жінок-ветеранок, які враховують їхні специфічні потреби.

Особиста самореалізація та реінтеграція в суспільство. Сприяння самореалізації ветеранів через розвиток їхніх підприємницьких, творчих

ініціатив, громадянської активності та інших сфер діяльності відіграє ключову роль у їх успішній реінтеграції в суспільство. Окремо варто звернути увагу на важливість освіти для ветеранів, яка набуває не лише соціального, а й стратегічного значення: саме мережа неформальної освіти могла би дати швидку відповідь на специфічні потреби ветеранів щодо їх економічної, комунікативної, підприємницької чи навіть політичної адаптації [8].

Необхідно створити умови для професійного зростання, самозайнятості та особистісного розвитку ветеранів, участі у громадському та політичному житті, забезпечивши доступ до програм навчання, менторства, фінансової підтримки та консультативних послуг. Це допоможе ветеранам віднайти своє місце в мирному житті, реалізувати свій потенціал у різних сферах та знову відчувати себе повноцінними членами суспільства.

2.3. Проблеми та виклики реалізації ветеранської політики в Україні

Реалізація ефективної ветеранської політики в Україні стикається з низкою системних проблем, які ускладнюють процес інтеграції ветеранів та їхніх родин у мирне життя. Як наголошують автори аналітичного дослідження НІСД, комплексність завдань щодо реінтеграції ветеранів до цивільного життя та їх надійної підтримки у середньо- та довгостроковій перспективі вимагає радикального оновлення чинної політики підтримки ветеранів в Україні. Системі соціального захисту бракує комплексності, вона складається з окремих пілг, які часто дублюються, що ускладнює ветеранам розуміння їхніх прав. Більшість пілг орієнтована на середньостатистичного чоловіка середнього віку, без урахування гендерних та вікових особливостей. Грошові виплати не забезпечують гідного рівня життя та не покривають базових потреб [8].

Усі виклики, які виникають у цій сфері охоплюють законодавчі, інституційні, соціальні та економічні аспекти. Розглянемо їх більш детально.

Законодавча фрагментарність та застарілість нормативної бази. Основний закон, що регулює статус ветеранів, був прийнятий ще у 1993 році. Хоча до нього

вносилися численні зміни, він не відповідає сучасним реаліям та потребам ветеранів, особливо враховуючи зростання їхньої кількості після 2022 року. Відсутність оновленої законодавчої бази призводить до неузгодженості в наданні соціальних гарантій та послуг [33].

Інституційна слабкість та недостатня координація. Міністерство у справах ветеранів України, створене для координації ветеранської політики, стикається з обмеженими ресурсами та недостатньою інституційною спроможністю. Це призводить до фрагментації зусиль між різними органами влади та громадськими організаціями, що ускладнює реалізацію єдиної стратегії підтримки ветеранів. Як наголошують фахівці НІСД, сучасній ветеранській політиці в Україні бракує належної координації всіх залучених сторін (держава, бізнес, громадські організації тощо) у межах комплексних стратегій національного рівня, які були би достатньо гнучкими, аби реагувати на мінливі вимоги до політики щодо ветеранів. Отже, існує нагальна потреба у розробленні цілісної державної політики, поєднаної із системними заходами регіонального та місцевого рівнів, інструментів і механізмів суспільної реінтеграції та повернення до повноцінного мирного життя ветеранів, більшість із яких – це люди з активною життєвою позицією, унікальним досвідом, новими знаннями й навичками, які вони здобули на війні [8].

Бюрократичні перепони. Аналіз бюрократичних перепон у сфері реалізації ветеранської політики в Україні варто розпочати з процедури набуття статусу учасника бойових дій, яка є складною та непрозорою. Багато військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, стикаються з труднощами в оформленні відповідних документів, що обмежує їхній доступ до передбачених пільг та послуг [34].

Крім того, варто акцентувати на проблемах забюрократизованості значної частини механізмів реалізації державної ветеранської політики в Україні. На думку НІСД, за комплексності проблем, які постали перед ветеранською політикою, на практиці кількість та охоплення спеціалізованих державних програм залишається на низькому рівні, а спектр засобів підтримки – завузким.

Спостерігається спротив бюрократичного апарату організаційним змінам, які мали б на меті адаптувати управлінську систему до набагато потужніших та динамічніших викликів, ніж ті, що були в довоєнний період. Це призводить до недостатньої гнучкості політики та недостатньої сумісності з потребами ветеранської спільноти, якій притаманна значна неоднорідність. Недостатня підтримка з боку держави може спричинити втрату довіри до неї та суспільства загалом, що, своєю чергою, призведе до зростання соціального напруження [8].

Варто наголосити, що на сьогодні у політиці держави переважають заходи й тренінги із налагодження комунікацій з ветеранами з точки зору особливостей психологічних та фізіологічних травм війни, що, безперечно, є важливим у побудові належної комунікації. Водночас бракує чіткого інформування щодо «маршруту ветерана» – алгоритму дій із розв’язання питань соціальної підтримки ветеранів (від оформлення статусу учасника бойових дій до звернення по психологічну допомогу чи оформлення пільг), яке здебільшого відбувається на рівні територіальних громад. Тому одним із важливих напрямів ветеранської політики залишається робота у громадах. Сільська місцевість та невеликі містечка потребуватимуть більше допомоги, ніж великі міста. Там варто працювати на рівні старостинських округів та організовувати мобільні групи інформаційно консультативної підтримки [8].

Варто відзначити, що для допомоги у розв’язанні процедурних питань в отриманні ветераном статусу та оформленні конкретних допомог Мінветеранів було запроваджено пілотний інститут «помічника ветерана» – фахівця, який покликаний спростити соціальну та психологічну реабілітацію ветеранів. У листопаді 2023 р. дев’ять областей та Київ доєдналися до цього проєкту, а наприкінці 2024 р. очікувалося збільшення корпусу помічників ветеранів до 15 тис. осіб. У 2024 р. для оплати праці фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб було передбачено 2,9 млрд грн з державного бюджету. Проте програма не спрацювала очікуваним чином через відсутність чітко визначеного професійного стандарту, єдиної методики навчання, адекватних критеріїв добору кандидатів та кадрового забезпечення [35]. Надалі практично

всі кошти було перерозподілено на інші цілі в рамках політики підтримки ветеранів.

У 2024 р. інститут «помічника ветерана» було замінено на інститут фахівця із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб. Такий фахівець проводить послідовну взаємодію із ветеранами, демобілізованими військовими після їхнього повернення з фронту. Він забезпечує індивідуальний супровід, консультує щодо отримання статусів, пільг, послуг, житла, проходження реабілітації, працевлаштування, надає юридичну допомогу та іншу підтримку для інтеграції ветеранів у цивільне життя. Фахівець працюватиме в громаді як штатний працівник комунальної установи або закладу, що належить до сфери управління сільських, селищних, міських рад, для чого передбачено спеціальну державну субвенцію громадам. У 2025 р. субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб та окремі заходи з підтримки осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, знову передбачена у розмірі 2,9 млрд грн [8].

У цьому зв'язку слід зазначити, що підґрунтям для ефективної реалізації державної ветеранської політики в Україні є створення та впровадження Єдиного електронного державного реєстру ветеранів війни. Він містить відомості про учасників бойових дій усіх категорій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та родини загиблих, що має полегшити забезпечення адресності політики. Цей реєстр також надалі може бути основою для створення детальніших реєстрів, які визначатимуть персоналізовані потреби ветеранів у різних сферах.

Недостатнє фінансування та ресурсне забезпечення. Державні програми підтримки ветеранів часто недофінансовані, що обмежує їхню ефективність. Відсутність достатніх фінансових ресурсів унеможливує реалізацію багатьох ініціатив, спрямованих на соціальну адаптацію та реінтеграцію ветеранів.

Крім загальної недостатності ресурсів, спрямованих на фізичну і психологічну реабілітацію ветеранів та надання соціальних послуг, варто відзначити і брак кадрів належної кваліфікації, неврахування потреб

індивідуального підходу до розв'язання проблем ветеранів, що стають на заваді належної адаптації ветеранів до цивільного життя та знижують ефективність використання ресурсів. Доступності соціальних програм і пільг притаманна територіальна асиметрія.

Соціальна адаптація та психологічна підтримка – є значною проблемою для сучасного українського суспільства. Ветерани стикаються з труднощами у поверненні до цивільного життя, включаючи проблеми з працевлаштуванням, психологічною реабілітацією та соціальною інтеграцією. Невизначеність майбутнього та відсутність підтримки з боку держави ускладнюють цей процес [36]. Саме психологічна реабілітація є важливою проблемою суспільної реінтеграції ветеранів та членів їхніх родин, оскільки фактично кожен із військовослужбовців пережив / переживає травматичний досвід різного ступеня тяжкості. За різними оцінками, до 50 % населення України в повоєнний період потребуватиме психологічної підтримки за основними цільовими групами (окрім ветеранів та їх родин це: ВПО та населення на деокупованих територіях) [8]. Як свідчать наукові дослідження та практичний досвід, в учасників бойових дій у 2-3 рази вища ймовірність розвитку різних психосоматичних захворювань, понад 20 % страждають на нервово-психічні розлади, а серед поранених цей показник у 1,5– 2 рази вищий.

Суміжною є і проблема відсутності єдиного підходу до підтримки родин загиблих. Родини загиблих військовослужбовців часто залишаються без належної підтримки та соціальних гарантій. Відсутність уніфікованих стандартів та механізмів надання допомоги створює нерівність у доступі до ресурсів та послуг [37].

Особливої уваги потребують особи, які пережили позбавлення свободи (примусову ізоляцію). Станом на січень 2025 р. з російського полону за період широкомасштабної війни вдалося повернути вже 3956 українців 28 . Полон посідає особливе місце серед усіх видів суворих випробувань, з якими стикається військовослужбовець під час війни, суттєво підриває здоров'я

військовослужбовця, звужує його життєві перспективи, травмує психіку, породжує тяжку психічну та моральну кризу.

Важливою компонентою суспільної реінтеграції ветеранів є реалізація принципів безбар'єрності в усіх сферах. Зважаючи на значну частку інвалідизації ветеранів, важливо забезпечувати доступність будівель, транспорту, інформації та послуг для людей з інвалідністю задля створення гідних умов, щоб ветерани, незалежно від їхніх фізичних можливостей, могли брати активну участь у житті суспільства, отримувати належні послуги та підтримку, ефективно реінтегруватися до ринку праці. На державному та регіональному рівнях сьогодні втілюється в життя Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р.

Інформаційне забезпечення формування та реалізації державної ветеранської політики теж можна розділити на декілька суміжних проблем:

По-перше, мова йде про низький рівень обізнаності про наявні пільги та послуги. Багато ветеранів не поінформовані про свої права та доступні їм соціальні послуги. Це пов'язано з недостатньою інформаційною підтримкою та складністю навігації у бюрократичній системі [36]. Так, за результатами соціопитування, проведеного ГО «Принцип» спільно із «Gradus», понад половина демобілізованих військових (52 %) отримують необхідну інформацію в інтернеті, від інших військових (47 %) та військових шпиталів (45 %). При цьому, інформація в інтернеті та досвід інших військових були корисними лише для третини (29 та 32 % відповідно) тих, хто скористався цими джерелами [8].

По-друге, варто відзначити відсутність цілісної інформаційної політики, спрямованої на створення позитивного іміджу ветеранів та розуміння сутності їхньої потреби в допомозі. Така політика має бути спрямована на інформаційну підготовку суспільства до повернення на мирні рейки ветеранів та націлена на роз'яснення природи та наслідків травматичного досвіду ветеранів, їхніх потреб, запровадження відповідного «етикету спілкування», а також має розвинути

достатню зрілість і відповідальність, аби належним чином сприймати ветеранів як повноцінних членів суспільства, у яких можуть бути особливі потреби.

По-третє, брак публічних фахових дискусій та досліджень на тему ветеранської політики, методик фізичної, психологічної та соціальної реабілітації призводить до відсутності належних комунікацій громадських об'єднань ветеранів, експертного і наукового середовища, політиків та управлінців, як наслідок – до недостатньої науково-експертної обґрунтованості політики, неврахування позицій самих ветеранів з ключових питань, ризиків закріплення у суспільстві контрпродуктивних стереотипів та стигматизації цієї соціальної групи. Тут варто навести результати соціологічного дослідження, яке показало, переважна більшість ветеранів вважає, що суспільство має недостатньо інформації про їхні потреби (35,8 % вважають, що суспільство про це зовсім не поінформоване, а 43,4 % – мало поінформоване) [8].

Для подолання зазначених проблем необхідно провести комплексну реформу ветеранської політики, яка включатиме оновлення законодавчої бази, посилення інституційної спроможності відповідальних органів, забезпечення належного фінансування програм підтримки, а також розвиток ефективних механізмів соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів та їхніх родин. Особливу увагу слід приділити інформуванню ветеранів про їхні права та доступні послуги, а також забезпеченню рівного доступу до підтримки для всіх категорій ветеранів та членів їхніх родин.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії в системі управління ветеранською політикою

Ефективна реалізація державної ветеранської політики в Україні вимагає скоординованої міжвідомчої та міжрівневої взаємодії. Це передбачає узгодження дій між центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування для забезпечення комплексної підтримки ветеранів та членів їхніх родин, а також тісної місекторної взаємодії. Тож провідним організаційним принципом ветеранської політики має бути консолідована відповідальність суспільства за реалізацію її цілей та завдань.

Поза сумнівом, провідна роль у реалізації ветеранської політики повинна належати державі, яка забезпечуватиме бюджетне фінансування основних програм з підтримки ветеранів та визначатиме загальні стандарти, методичні підходи та рамки для взаємодії стейкхолдерів під час реалізації ветеранської політики. Як ми вже зазначали у п.2.1., Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеранів) виступає ключовим координатором у сфері ветеранської політики. Однак реалізація цієї політики потребує активної участі інших міністерств та відомств, зокрема Міністерства охорони здоров'я, Міністерства соціальної політики, Міністерства оборони, Національної поліції та інших. Для забезпечення ефективної взаємодії між цими структурами розроблено Порядок взаємодії між структурними підрозділами, на які покладено функції з питань ветеранської політики, та структурними підрозділами з питань охорони здоров'я щодо організації роботи, спрямованої на підтримку ветеранів війни та військовослужбовців під час лікування в закладах охорони здоров'я.

Крім того, важливим інструментом міжвідомчої співпраці є створення комісій та міжвідомчих робочих груп, до складу яких входять представники центральних органів виконавчої влади, громадських організацій, експерти та ветерани. Ці структури сприяють розробці та реалізації ветеранської політики на всіх рівнях. Так, на думку експертів НІСД, для загальної координації ветеранської політики доцільно утворити Координаційну раду з питань ветеранів під керівництвом віце-прем'єр-міністра України. До цієї Ради мають бути залучені як керівні особи органів виконавчої влади, так і представники ветеранських громадських об'єднань, експертної спільноти. Це дозволить забезпечити координацію в рамках завдань ветеранської політики всіх профільних видів політики, а саме: соціальної політики та політики соціального захисту, політики у сферах охорони здоров'я, освіти, ринку праці, юстиції, цифровізації, регіонального та місцевого розвитку та ін. Відповідні завдання має бути інтегровано до секторальних стратегій, регіональних та місцевих стратегій розвитку [8]. На нашу думку, така ідея є слушною і доцільною. Першим кроком у цьому напрямі стало рішення Кабінету Міністрів України про створення у грудні 2024 року Координаційного штабу з питань реалізації державної ветеранської політики [38]. Він є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою узгодження та сприяння забезпеченню координації дій міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, під час реалізації ними державної ветеранської політики у відповідних сферах, з урахуванням пріоритетів та можливостей.

Основними завданнями Координаційного штабу є:

1) узгодження та сприяння забезпеченню координації дій міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, під час реалізації ними державної ветеранської політики у відповідних сферах;

2) сприяння забезпеченню врахування міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади пріоритетів державної ветеранської

політики під час формування ними державної політики в очолюваних ними сферах;

3) сприяння ефективній реалізації державної ветеранської політики міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України;

4) визначення шляхів, механізмів і способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної ветеранської політики міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України;

5) здійснення заходів, пов'язаних з інформуванням суспільства про діяльність Координаційного штабу;

6) удосконалення нормативно-правової бази у сфері державної ветеранської політики.

Координаційний штаб для виконання покладених на нього завдань:

1) сприяє забезпеченню міжвідомчій координації міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, під час реалізації ними державної ветеранської політики у відповідних сферах;

2) сприяє співпраці між державними органами і міжнародними організаціями та їх органами, які надають підтримку ветеранам війни, членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України (далі - ветерани війни та члени їх сімей);

3) сприяє обміну досвідом, найкращими міжнародними практиками у реалізації державної ветеранської політики;

4) сприяє інформуванню суспільства про неоціненний внесок ветеранів війни у захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

5) сприяє посиленню співпраці у сферах зайнятості та освіти ветеранів війни та членів їх сімей, забезпечення їх житлом, відновлення, зокрема шляхом

підтримки фізичного та психічного здоров'я, а також комунікації держави і суспільства із зазначеною категорією осіб;

б) сприяє створенню нових програм підтримки ветеранів війни та членів їх сімей;

7) подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції з метою удосконалення законодавства у сфері державної ветеранської політики.

На початку червня 2025 року Указом Президента України було утворено Координаційну раду з питань реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України (далі – Координаційна рада), яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові України [39]. Основними завданнями Координаційної ради є:

1) системний аналіз ситуації щодо реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб, поточних і прогнозованих потреб у наданні реабілітаційних послуг та підтримки зазначених осіб, а також підготовка за результатами такого аналізу пропозицій щодо можливих шляхів вирішення проблемних питань, у тому числі щодо:

визначення оптимальної кількості реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів та центрів підтримки, розбудови їх мережі;

необхідності належного оснащення (оновлення) матеріально-технічної бази, у тому числі лікувально-діагностичного оснащення, санаторно-курортних, інших закладів охорони здоров'я, реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів, які використовуються для лікування, реабілітації та оздоровлення військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб;

будівництва нових реабілітаційних закладів, центрів підтримки для військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб, визначення напрямів їх діяльності та належного облаштування, а також розбудови існуючих реабілітаційних закладів

з урахуванням направленості їх діяльності, забезпечення в кожній області належного рівня та обсягу надання необхідних послуг, у тому числі соціальних послуг, особам з інвалідністю внаслідок війни, які потребують постійного стороннього догляду, особам з інвалідністю внаслідок війни з порушенням зору;

удосконалення та впровадження нових напрямів реабілітації військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб;

напрямів психологічної підтримки військовослужбовців, запобігання розвитку у них посттравматичних станів, у тому числі пропозицій щодо підготовки фахівців відповідного профілю;

створення (за можливості) реабілітаційних центрів у приміщеннях військових госпіталів з метою надання поряд з лікуванням також психологічної допомоги, фізичної та психологічної реабілітації, у тому числі із залученням іноземних спеціалістів;

2) підготовка проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективного вирішення проблемних питань щодо реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб;

3) напрацювання з урахуванням європейського та світового досвіду пропозицій щодо покращення системи реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб, зокрема шляхів повернення їх до цивільного життя, успішної інтеграції та реалізації в мирних умовах.

На місцевому рівні реалізація ветеранської політики здійснюється через обласні, районні та міські державні адміністрації, а також органи місцевого самоврядування різного рівня. З метою ефективного впровадження політики на місцях, Міністерство у справах ветеранів ініціює створення самостійних структурних підрозділів з питань ветеранської політики на рівні обласних та районних державних адміністрацій, а також в територіальних громадах.

Наприклад, у Житомирській області проведено спільну нараду з питань реалізації ветеранської політики за участю представників Мінветеранів, Мінцифри, Міноборони, МВС, Національної гвардії та інших органів військового управління, а також представників обласної військової адміністрації, центрів надання адміністративних послуг та структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію ветеранської політики [40].

Також у Миколаївській області розвиваються регіональні спроможності у сфері ветеранської політики, що включає організацію надання адміністративних послуг, медичної реабілітації та функціонування ветеранських просторів [41].

Разом з тим, задля гарантування чітких правових засад забезпечення інтересів та потреб ветеранів, на нашу думку, доцільно завершити створення інституту військового омбудсмена, про який неодноразово у своїх рекомендаціях говорять фахівці НІСД. Це має бути експертний орган з відповідними штатом та фінансуванням, який має повноваження з розслідування звернень та скарг від представників Збройних Сил або громадян, які мають безпосереднє відношення до них, зокрема ветеранів, з питань, що стосуються забезпечення прав зазначених категорій громадян. Відповідно, є необхідність розробити та прийняти рамковий Закон. Цей інститут має стати своєрідною «системою раннього попередження» проблем, пов'язаних з незадовільною реалізацією зобов'язань держави у рамках ветеранської політики [8].

Окрім державного сектору, важливу роль у формуванні та реалізації ветеранської політики має відігравати і недержавний. Так, зокрема, варто залучати до цих процесів і міжнародні фінансові інституції, які забезпечують надання допомоги Україні, наприклад, яка надається як за програмою Ukraine Facility, а також і за двосторонніми домовленостями із суверенними та інституційними донорами. Також важливою частиною реалізації ветеранської політики має бути діяльність організацій громадянського суспільства, бізнесу, громад, які задля здійснення необхідних заходів можуть використовувати як власні кошти, так і гранти міжнародних організацій, підтримку вітчизняних благодійних фондів, волонтерських організацій, тощо. Останні можуть відіграти

важливу роль у збереженні консолідованості українського суспільства як «точки дотику» ветеранів з громадянами, які не набули бойового досвіду. Зокрема, може йтися про перепрофілювання волонтерської діяльності на супровід реінтеграції ветеранів, поповнення та розширення діяльності наявних організаційних форм за рахунок ветеранів, долучення активних волонтерів до реалізації ветеранської політики на державному, регіональному та місцевому рівнях.

У зв'язку із цим до завдань Мінветеранів, поряд із забезпеченням формування та реалізації державної ветеранської політики, має бути віднесено налагодження координації між ветеранськими організаціями та іншими громадськими об'єднаннями, залученими до реалізації ветеранської політики, та державними установами різного профілю та відомчої підпорядкованості. Це сприятиме зростанню довіри до державних інститутів з боку ветеранів та їхнього оточення. Разом з тим, крім того, так органи державної влади та місцевого самоврядування знатимуть, яких соціальних послуг потребують ветерани, де та в якому обсязі.

Потрібно сприяти створенню мережі громадських організацій, благодійних фондів, органів самоорганізації населення, суб'єктів соціального підприємництва, соціально відповідального бізнесу на єдиній платформі реалізації ветеранської політики в Україні для спільного вирішення проблем утілення цієї політики, популяризації успішного досвіду, поширення необхідної інформації. Важливо зберегти можливість залучати до здійснення ветеранської політики потенціалу волонтерів.

Разом з реалізацією поточних завдань мережа громадських організацій може здійснювати громадський контроль ефективності та послідовності втілення державної ветеранської політики.

Таким чином, удосконалення системи управління ветеранською політикою в Україні потребує посилення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії. Це включає створення ефективних механізмів координації між центральними та місцевими органами влади, розробку та впровадження нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію між різними структурами, а також забезпечення належного

фінансування та ресурсного забезпечення для реалізації ветеранської політики на всіх рівнях.

3.2. Рекомендації щодо удосконалення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні

Реалізація ефективної ветеранської політики в Україні потребує узгоджених дій як на державному, так і на місцевому рівнях публічного управління. Територіальні громади, на які покладено значну частину відповідальності за втілення ветеранської політики, є найближчим інституційним рівнем, який представляє державу, з яким мають взаємодіяти ветерани та члени їх родин у всіх аспектах – від отримання статусу, відповідних соціальних послуг, так і у контексті соціально-психологічної підтримки, соціальної реінтеграції та адаптації до нових умов.

У зв'язку з цим, важливу роль відіграє інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні. Одним із його складових є створення структурних підрозділів з питань ветеранської політики в територіальних громадах, а також на рівні місцевих органів виконавчої влади. Згідно з Методичними рекомендаціями Міністерства у справах ветеранів України, місцеві державні адміністрації, повинні створювати самостійні підрозділи, відповідальні за реалізацію ветеранської політики [42]. Це має забезпечити фаховий підхід до вирішення проблем ветеранів на місцях.

У межах реалізації державної ветеранської політики на місцевому рівні місцевим радам також рекомендується у межах затверджених ними структури і штатів створювати структурний підрозділ (виконавчий орган) з питань ветеранської політики, що у відповідній територіальній громаді забезпечуватиме виконання визначених для нього завдань [10]. Основне завдання відповідних структурних підрозділів органів місцевого самоврядування полягає у забезпеченні комплексної підтримки ветеранів війни та членів їхніх родин. Основна увага приділяється організації надання адміністративних та соціальних

послуг, зокрема через центри надання адміністративних послуг, здійсненню аналізу актуальних потреб цільових категорій населення, розробці та впровадженню відповідних місцевих програм, а також координації зусиль різних суб'єктів соціальної політики. Значну увагу структурні підрозділи приділяють забезпеченню функціонування сервісних офісів у справах ветеранів, ініціюванню змін у відповідному нормативному середовищі, участі в державних і регіональних програмах, а також наданню фахової консультаційної підтримки. Важливою складовою їхньої діяльності є сприяння переходу військовослужбовців до цивільного життя, організація психологічної та професійної адаптації, а також інтеграція ветеранів у місцеві громади. Комплексність, міжсекторальна взаємодія та чутливість до індивідуальних потреб є ключовими характеристиками ефективної роботи цих підрозділів.

Крім того, важливу роль у інституційному забезпеченні реалізації ветеранської політики на місцевому рівні відіграє ініціатива щодо запровадження інституту помічника ветерана в громадах, який має створити максимально доступні умови для індивідуального супроводу ветеранів під час їхнього переходу до цивільного життя [43].

З літа 2023 року відповідний пілотний проєкт реалізується у Вінницькій, Дніпропетровській, Закарпатській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Сумській, Харківській областях. Основний принцип діяльності фахівця із супроводу – «рівний – рівному», а до обов'язків помічника входить індивідуальний професійний супровід ветеранів та членів їхніх сімей у межах переходу від військової служби до цивільного життя. Майбутніх помічників ветерана вже готують у центрах ветеранського розвитку на базі визначених закладів вищої освіти. У партнерстві з Міносвіти розроблені спеціальні навчальні програми для підготовки фахівців із супроводу ветеранів війни та членів їхніх родин. Станом на початок літа 2025 року в Україні вже працюють 1343 фахівці з ветеранського супроводу у 924 територіальних громадах. Варто зазначити, що майже 40% цих спеціалістів – це самі ветерани й ветеранки, члени їхніх родин або родини загиблих Героїв [44].

Важливою складовою забезпечення реалізації ветеранської політики на місцевому рівні є розвиток ветеранських просторів. Це передбачає створення спеціальних місць для підтримки та реабілітації ветеранів, а також сприяння їхній соціальній адаптації та інтеграції у суспільство. Ці простори мають різноманітні напрямки діяльності, включаючи психологічну підтримку, медичну реабілітацію, освітні програми, адаптивні види спорту, та розвиток підприємницьких навичок. [45]. По факту, це мова йде про створення багатофункціональних, у тому числі й на засадах залучення громадських організацій та бізнесу, що сприятиме ефективному функціонуванню ветеранських просторів. Так, на початку 2023 року в Україні було лише 28 ветеранських просторів, переважно в обласних центрах. Сьогодні їх уже понад 300, у тому числі й у сільській місцевості.[46]

Важливу роль у підвищенні ефективності реалізації ветеранської політики на всіх рівнях публічного управління є її ресурсне забезпечення: фінансове, матеріально-технічне, організаційне, кадрове, тощо. Територіальні громади, на які покладено значну частину відповідальності за втілення ветеранської політики, повинні бути забезпечені методиками оптимальної реалізації заходів цієї політики та їх інтеграції до стратегії місцевого розвитку. Делеговані повноваження щодо використання загальнонаціональної ветеранської політики (надання пільг, соціальної допомоги, спеціальних медичних послуг тощо) мають бути забезпечені спеціальною «ветеранською» субвенцією з державного бюджету (яка може бути розширена із субвенції на функціонування фахівців із супроводу ветеранів).

Місцева влада зі свого боку, реалізуючи свої повноваження для задоволення потреб ветеранів, має всебічно дотримувалась підходів належного врядування, зокрема щодо прозорості бюджетного планування, ефективного використання коштів і відкритості до громадського діалогу, із залученням ветеранів, бізнесу й громадських організацій до прийняття рішень. Громадам необхідно скоординувати всі ініціативи, щоб вони взаємодіяли між собою, створити простори для роботи з ветеранами, а також передбачити заходи щодо

підготовки громади до повернення захисників. Таким чином, ветеранська політика стане не лише системою підтримки, а й інструментом побудови соціальної згуртованості та розвитку громад.

Підтримуємо ідею упровадження загальнонаціональної «рамки» ветеранської політики на місцевому рівні, яку висловили фахівці НІСД, що дозволить громадам ефективніше використовувати власні кошти на заходи, адаптовані до особливостей регіону / громади та потреб місцевої ветеранської спільноти, зокрема надання допомоги родинам загиблих захисників і захисниць, підтримки на відновлення бізнесу чи особистого господарства, заходи пам'яті тощо [8].

У громадах із значною чисельністю ветеранів може бути обґрунтованим створення спеціалізованого комунального підприємства для роботи з ветеранами. Воно також може бути виконавцем благодійних програм та реципієнтом коштів міжнародної допомоги та благодійників.

Актуалізується завдання впровадження механізму, за яким держава та місцеві органи влади зможуть диверсифікувати закупівлю соціальних послуг для ветеранів у різних надавачів, також у громадських організацій, налагодити з ними стійкі партнерські стосунки, встановити взаємну відповідальність.

Цифровізація інструментів реалізації ветеранської політики на основі використання Єдиного реєстру ветеранів, інтегрованого з іншими реєстрами, дозволить мінімізувати вплив людського фактору (від достовірності такої інформації до ризиків корупції) в отриманні необхідної інформації та послуг, що значно пришвидшить надання необхідних ветеранам послуг, зменшить витрати часу та зусиль самих ветеранів і сприятиме підвищенню довіри до держави й суспільства.

Цифровізація має стосуватися насамперед рутинних процедур. Натомість безпосереднє дружнє людське спілкування у процесі надання адміністративних та інших послуг є важливою складовою частиною психологічної реабілітації ветеранів, до того ж, дозволяє впроваджувати персоналізовані гнучкі набори

послуг залежно від потреб. Особливо це стосується «вхідної точки» для ветерана на початку шляху повернення до мирного життя

Варто зазначити, що цільовою аудиторією цифрових інструментів має бути суспільство загалом, а не лише ветерани. Так само як ветеран повинен мати можливість отримати інформацію про свої подальші кроки в переході до мирного життя та, за потреби, бути перенаправленим до надавачів відповідних послуг, так і будь-яка інша людина, громадська організація, державна установа повинні мати можливість отримувати інформацію про потреби ветеранів, підходи до комунікації з ними та способи долучення до ініціатив, що мають на меті поліпшення якості життя ветеранів. У цьому аспекті цифровізація ветеранської політики також передбачає створення відкритого майданчика – інтерактивної платформи, де можуть формуватися спільні рішення актуальних проблем.

Держава і численні групи зацікавлених сторін (бізнес, громадські організації, лідери громадської думки, надавачі соціальних послуг, засоби масової інформації та комунікаційні платформи) разом можуть зробити для суспільної реінтеграції ветеранів більше, ніж кожна з них окремо. Тому важливо обговорити та реалізувати таку єдину платформу, яка дозволить об'єднати зусилля для практичної реалізації політики підтримки реінтеграції ветеранів до цивільного життя на основі спільного усвідомлення взаємопов'язаності та компліментарності необхідних дій.

Таким чином, для забезпечення гідного рівня життя ветеранів та їхніх родин необхідно впроваджувати комплексні заходи на всіх рівнях управління. Реалізація вищезазначених рекомендацій сприятиме створенню ефективної та чутливої до потреб ветеранів політики в Україні. Варто наголосити, що ефективна реінтеграція ветеранів у цивільне життя потребує багаторівневої державної політики, що охоплює як ветеранів, так і суспільство загалом для створення умов їх оптимальної адаптації. Така політика має бути пріоритетом для державних і місцевих органів влади на найближчі десятиліття.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У ході дослідження було досягнуто мету та вирішено основні завдання дослідження. Зокрема, було зроблено наступні висновки:

1. Державна ветеранська політика є важливим напрямом діяльності органів державної влади, спрямованим на забезпечення підтримки ветеранів війни, учасників бойових дій та членів їхніх сімей. Ця політика має на меті створення механізмів соціального захисту, реабілітації та інтеграції ветеранів у суспільство. Основні поняття, що розглядаються у контексті дослідження, включають: Державна політика – цілеспрямована діяльність органів державної влади, що спрямована на вирішення суспільно значущих проблем і досягнення загальнозначущих цілей розвитку; Ветеран – особа, яка брала участь у бойових діях, має інвалідність внаслідок війни або виконувала бойові завдання із захисту держави. Вітчизняне законодавство та міжнародна практика мають різні визначення цього терміну; Державна ветеранська політика – система заходів, що включає формулювання стратегії підтримки ветеранів, механізми її реалізації та оцінку ефективності. У процесі дослідження встановлено, що державна ветеранська політика є складовою загальної державної політики і розвивається на основі міжнародного досвіду та національних потреб. Її ефективність визначається комплексністю заходів, спрямованих на підтримку ветеранів та їхніх сімей, а також інтеграцію в суспільне життя.

2. Методологічні засади формування та реалізації державної політики щодо ветеранів війни ґрунтуються на комплексному міждисциплінарному підході, що поєднує соціальні, правові, управлінські та психологічні аспекти. Одним із ключових принципів є людиноцентричність, яка передбачає орієнтацію на потреби ветеранів та їхню активну участь у процесах прийняття рішень. Також визначальним принципом є системність, яка забезпечує узгоджену взаємодію державних органів та інших зацікавлених сторін, створюючи єдину стратегічну рамку для ветеранської політики. Адаптивність відіграє важливу роль у можливості швидкого реагування на змінні соціальні та економічні обставини,

враховуючи поточні виклики та потреби ветеранів. Крім того, методологія ветеранської політики спирається на принципи соціальної справедливості, рівного доступу, прозорості та підзвітності, які закріплені в законодавчих актах та науково-методичних рекомендаціях. Розвиток відповідних механізмів має забезпечити ефективний захист прав ветеранів та їхню повноцінну інтеграцію в суспільне життя.

3. Механізми реалізації державної ветеранської політики є сукупністю засобів, методів та ресурсів, спрямованих на ефективне впровадження стратегічних цілей підтримки ветеранів війни. Вони забезпечують узгоджену діяльність між органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватним сектором. До ключових механізмів належать: інституційно-правовий механізм – охоплює розробку та вдосконалення законодавчої бази, що регламентує права ветеранів та визначає функціонування державних структур у сфері ветеранської політики; соціально-економічний механізм – спрямований на забезпечення матеріального добробуту ветеранів, їх працевлаштування, доступ до освіти та медичних послуг; інформаційно-комунікативний механізм – забезпечує ефективну взаємодію між ветеранами та державними органами, включає проведення інформаційних кампаній, створення ресурсів для інформування ветеранів про їхні права та можливості; адаптивно-психологічний механізм – спрямований на соціальну адаптацію та психологічну реабілітацію ветеранів, організацію тренінгів, груп підтримки та сприяння їхній інтеграції в суспільство. Ефективна взаємодія між цими механізмами дозволяє створити комплексну систему підтримки ветеранів війни та забезпечити їхню повноцінну соціальну інтеграцію.

4. Нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні базується на розгалуженій системі законодавчих актів і діяльності ключових державних органів. Основним нормативним документом є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає права ветеранів та механізми їх підтримки. Крім того, різні законодавчі акти регулюють окремі аспекти соціального захисту,

включаючи надання матеріальної допомоги, пільг, медичного забезпечення, реабілітації та працевлаштування. Інституційне забезпечення ветеранської політики здійснюється через Міністерство у справах ветеранів України, яке координує роботу інших державних установ, розробляє нормативні акти та впроваджує програми підтримки. Важливу роль відіграють Український ветеранський фонд, Міністерство соціальної політики, Міністерство оборони, Міністерство охорони здоров'я та Державна служба зайнятості, кожне з яких відповідає за окремі напрями підтримки ветеранів. Попри існування великої кількості нормативних документів і відповідальних органів, система ветеранської політики часто стикається з проблемами, зокрема бюрократичними перешкодами, складністю доступу до послуг та недостатньою координацією між державними структурами. Останні законодавчі ініціативи, включаючи Стратегію ветеранської політики на період до 2030 року та Стратегію повернення з військової служби до цивільного життя до 2033 року, спрямовані на вдосконалення політики, оптимізацію процедур та посилення соціальних гарантій.

5. Сучасний стан реалізації ветеранської політики в Україні характеризується як складний, але з певними позитивними зрушеннями. Система соціального забезпечення ветеранів та членів їхніх родин включає різноманітні пільги, грошові виплати, медичні та психологічні послуги, а також програми соціальної адаптації. Однак, незважаючи на законодавчі гарантії та регіональні ініціативи, існують суттєві проблеми, пов'язані з доступом до послуг, ефективністю їх надання та фінансовими обмеженнями. Зростання кількості ветеранів (до 1,6 млн станом на 2025 рік) створює додатковий тиск на систему соціального захисту. Серед основних викликів – високий рівень безробіття серед ветеранів (34,6 % у 2024 році), труднощі з отриманням медичної та психологічної допомоги, а також затримки в оформленні статусу учасника бойових дій. Уряд України вживає заходів для покращення ситуації, зокрема шляхом внесення змін до законодавства, розширення програм підтримки та забезпечення безкоштовної психологічної допомоги. Проте для повноцінної реалізації ветеранської політики

необхідно чітко виокремити ключові проблеми та виклики, що виникають у цій сфері, та розробити систему заходів щодо реагування на них.

6. Реалізація ветеранської політики в Україні на сучасному етапі стикається з низкою системних проблем, які ускладнюють ефективну підтримку ветеранів та їхніх родин. Серед ключових проблем та викликів можна виділити: законодавчу фрагментарність та застарілість нормативної бази; інституційну слабкість та недостатню координацію; бюрократичні перепони; недостатнє фінансування та ресурсне забезпечення; соціальні та психологічні виклики; недостатнє інформаційне забезпечення, тощо. Їх подолання передбачає застосування комплексного підходу.

7. Удосконалення міжвідомчої та міжрівневої взаємодії в системі управління ветеранською політикою є ключовим для ефективної підтримки ветеранів та їхніх родин. Основними шляхами досягнення цієї мети є: налагодження ефективної роботи координаційних органів; посилення ролі Міністерства у справах ветеранів; розвиток місцевих інституційних структур; залучення громадянського суспільства та міжнародних партнерів; впровадження інституту військового омбудсмена; налагодження роботи єдиної інформаційної платформи.

8. Реалізація ветеранської політики на місцевому рівні є ключовою для забезпечення ефективної підтримки ветеранів та їхніх родин. На основі аналізу існуючих практик та викликів було розроблено низку рекомендацій, спрямованих на удосконалення цього процесу: створення спеціалізованих структурних підрозділів з питань ветеранської політики в територіальних громадах та місцевих органах влади; розширення мережі фахівців із супроводу ветеранів, зокрема залучення самих ветеранів до цієї ролі, що дозволить забезпечити принцип «рівний – рівному»; розвиток ветеранських просторів як багатофункціональних центрів, які поєднують психологічну підтримку, медичну реабілітацію, освітні програми та підприємницькі ініціативи; залучення громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів до фінансування та управління цими просторами; удосконалення фінансового та ресурсного

забезпечення; цифровізація та інформаційна підтримка ветеранської політики; підтримка місцевих ініціатив та партнерств; проведення заходів, спрямованих на підготовку громад до повернення ветеранів, зокрема через просвітницькі кампанії та залучення місцевих лідерів; створення умов для активної участі ветеранів у житті громад, що сприятиме їхній соціальній інтеграції.

Таким чином, для успішної реалізації ветеранської політики, як на державному, так і на місцевому рівні, необхідний комплексний підхід, який поєднує інституційні, фінансові, цифрові та соціальні інструменти. Ключовим є забезпечення застосування міжвідомчої, міжрівневої та міжсекторної взаємодії – координації між державними органами, місцевими громадами, громадськими організаціями та бізнесом. Впровадження запропонованих рекомендацій дозволить створити стабільну систему підтримки ветеранів, сприятиме їхній реінтеграції у цивільне життя та зміцненню соціальної згуртованості в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. «Державне управління: удосконалення та розвиток». № 0 2023. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626>
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 18.06.2025).
3. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-p#Text> (дата звернення: 18.06.2025).
4. Who is a Veteran? *Department of Human Assistance. Sacramento county.* URL: <https://ha.saccounty.gov/benefits/VeteransServices/Pages/Who-is-a-Veteran-.aspx>
5. Veterans Gateway and Defence Transition Service. *Harborough District Council.* URL: https://www.harborough.gov.uk/info/20044/service_leavers_and_veterans/360/veterans_gateway_and_defence_transition_service
6. Basic Laws of Israel: Defense Service Law (1986). *Jewish virtual library. A Project of Aice.* URL: https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-defense-service-law-1986#google_vignette
7. Absorption of Discharged Soldiers Law - Benefits for Discharged Soldiers. *Ministry of Aliyah and Integration.* URL: https://www.gov.il/en/pages/assistance_to_discharged_soldiers
8. Державна політика щодо ветеранів війни : аналіт. доп. / [Власенко Р. В., Гущук І. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2025. 118 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.04>

9. Концепція політики щодо ветеранів та членів їх сімей. Експертні рекомендації до формування оновленої державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей. Жовтень 2023. Київ. URL: <https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/01/veteranpolicy.pdf>

10. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення реалізації територіальними громадами питань ветеранської політики. Затверджено Наказом Міністерства у справах ветеранів України від 11 жовтня 2023 року № 250. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Положення_про_структурні_підрозділи_ОТГ.pdf

11. Впровадження механізмів політичної освіти ветеранів війни як шлях підвищення демократичної стійкості України. Інформаційно-аналітичні матеріали Центру Разумкова. *Центр Разумкова*. Травень 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2025/05/28/2025-VETERAN-FIN-SAIT.pdf>

12. Гнатковський Д.А. Принципи формування державної ветеранської політики в Україні. *Юридична наука в сучасному суспільстві*. (м. Острог, 24-25 червня 2022 р.) Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/59june2022/12.pdf>

13. Papers of the Office of Vocational Rehabilitation (Records of the Veterans Administration, Record Group 15). *National Archives and Documentation Administration* (NARA). URL: <https://www.archives.gov/findingaid/stat/discovery/15>

14. Воробйова Г. В., Зозуля С.С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. *Актуальні проблеми політики*. Збірник наукових праць. Випуск 68. 2021. С. 90-95. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/0df66490-8ca0-473e-a3df-490e99bf13c6/download>

15. Shepherd, S., Sherman, D. K., MacLean, A., & Kay, A. C. The Challenges of Military Veterans in Their Transition to the Workplace: A Call for Integrating Basic and Applied Psychological Science. *Perspectives on Psychological Science*. 2020. №16(3). с. 590-613. URL: <https://doi.org/10.1177/1745691620953096>

16. Гордієнко Є. П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій в Україні : дис. ... д-ра філос. : 281 – Публічне управління та адміністрування / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків, 2021. 296 с. URL: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/dis_gord_titl.pdf

17. Гусак О. Г. Світовий досвід вироблення державної політики щодо формування міжпрофесійної мобільності військовослужбовців. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_75

18. Про соціальний і правовий захист осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, та членів їхніх сімей : Закон України від 26.01.2022 № 2010-IX : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2010-20#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

19. Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками до санаторно-курортних закладів військовослужбовців, ветеранів війни, ветеранів військової служби, органів внутрішніх справ та деяких інших категорій осіб і членів їх сімей : Постанова Каб. Міністрів України від 27.04.2011 № 446 : станом на 20 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2011-п#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

20. Деякі питання соціального захисту осіб з інвалідністю : Постанова Каб. Міністрів України від 04.02.2023 № 120 : станом на 29 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/120-2023-п#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

21. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

22. Про основні засади державної ветеранської політики щодо ветеранів / ветеранок російсько-української війни, ветеранів / ветеранок, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України: Проект Закону. URL:

https://mva.gov.ua/media/1/1.Проект_Закону_України_основні_засади_держ.ве_геранської_політики.pdf

23. Тілікіна Н. В., Пеша І. В. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. №5. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984>

24. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-p#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

25. Про внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері : Закон України від 11.03.2025 № 4285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4285-20#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

26. Міністерство у справах ветеранів України: Офіційний веб-сайт. URL: <https://mva.gov.ua/pro-ministerstvo>

27. Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України / М-во у справах ветеранів України : офіц. сайт. URL: <https://data.mva.gov.ua/>

28. Потреби ветеранів і ветеранок. Результати шостого опитування Українського ветеранського фонду. Жовтень – листопад 2024 р. / *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf>

29. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів / Український ветеранський фонд. 2024. 15–25 січ. URL: <https://veteranfund.com.ua/wpcontent/uploads/2024/02/pracevlashtuvanna.pdf>

30. Ситуація з працевлаштуванням ветеранів погіршилась – на яку роботу йдуть у 2024-му / Новини Live. 13 лютого 2024. URL: <https://fin.novyny.live/situatsiia-z-pratsevlashtuvanniam-veteraniv-pogirshilas-na-iaku-robotu-idut-u-2024-mu-152448.html>

31. Соціальні гарантії та пільги ветеранів / Український ветеранський фонд. https://veteranfund.com.ua/legal_consultations/social-garnt-pilgi

32. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо консультативної підтримки ветеранів війни та осіб, на яких поширюється Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», які планують започаткувати бізнес у сфері охорони здоров'я: Наказа Міністерства охорони здоров'я від 1 липня 2024 №1131. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukrayini-vid-01-07-2024-1131-pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-konsultativnoyi-pidtrimki-veteraniv-vijni-ta-osib-na-yakih-poshiruyetsya-zakon-ukrayini-pro-status-veteraniv-vijni-garantiyi-yih-socialnogo-zahistu>

33. Трансформація ветеранської політики: виклики, перспективи та вплив громадянського суспільства/ Центр демократії та верховенства права. 22 жовтня 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/veteranska-polityka>

34. Ветеранам тут не місце? Якою має бути ветеранська політика в Україні / Центр спільних дій. 14 січня 2024. URL: <https://centreua.org/analytika/veteranam-tut-ne-mistse-yakoyu-maye-buty-veteranska-polityka-v-ukrayini>

35. Коляда О. Фахівець із супроводу ветеранів. Інструкція по експлуатації. *Укрінформ*. 2024. 09 груд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3935911-fahivec-iz-suprovodu-veteraniv-instrukcia-po-ekspluatacii.html>

36. Клименко О., Чепурко Г. Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні. *Інститут соціології НАН України*. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/010_Klymenko_Chepurko_-_Problemy_veteraniv.php

37. Ключові виклики у сфері соціального захисту ветеранів війни обговорено під час круглого столу: «Ветеранська політика - пріоритет держави»/

Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/262775.html

38. Про утворення Координаційного штабу з питань реалізації державної ветеранської політики : Постанова Каб. Міністрів України від 20.12.2024 № 1478 : станом на 21 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-2024-p#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

39. Про Координаційну раду з питань реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України : Указ Президента України від 04.06.2025 № 389/2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389/2025#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

40. Ефективно впроваджуємо ветеранську політику: робота в регіонах/ Міністерство ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/presentre/category/86-news/efektivno-vprovadzhuemo-veteransku-politiku-robotu-v-regionah-1>

41. Розвиваємо регіональні спроможності у сфері ветеранської політики на Миколаївщині/ Міністерство ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/rozvivaemo-regionalni-spromozhnosti-u-sferi-veteranskoi-politiki-na-mikolaivschini>

42. Методичні рекомендації з розроблення положень про самостійні структурні підрозділи з питань ветеранської політики районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністрацій. . Затверджено Наказом Міністерства у справах ветеранів України від 11 жовтня 2023 року № 250. URL: https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Методичні_рекомендації_РДА.pdf

43. Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя : Постанова Каб. Міністрів України від 19.06.2023 № 652 : станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2023-p#Text> (дата звернення: 18.06.2025).

44. Нова група фахівців із супроводу ветеранів війни завершила професійне навчання у Бородянка Центрі/ Міністерство ветеранів України. URL:

<https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/nova-grupa-fahivtsiv-iz-suprovedu-veteraniv-viyni-zavershila-profesiynе-navchannya-u-borodyanka-tsentri>

45. Що таке ветеранський простір та як його створити: методичний посібник.

URL:

https://pm.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/Metodychnyj_posibnyk_SHHo_take_veteranskyj_prostir_ta_yak_jogo_stvoryty.pdf

46. Перспективи розвитку ветеранських просторів обговорили на міжрегіональному форумі у Черкасах/ Децентралізація. 17 квітня 2025. URL:

<https://decentralization.ua/news/19491>